

بغاوت

ناول

ارشاد خلیل

Ketabton.com

بغاوت

(ناول)

ارشاد خليل (لېونې افغان)

پوهه لائبريري

د کتاب ټول حقونه د لیکونکي په حق کښې محفوظ دي

د کتاب نوم:	بغاوت
صنف:	ناول
لیکونکی:	ارشد خلیل (لېونی افغان)
کمپوزر:	سلیمان کامل
سریاڼه:	احسان الله منیب
پروف:	ډاکټر محمد زیبر حسرت
اهتمام:	مرکه پبلی کیشنز مردان
چاپ:	اول ځل / کال 2012 میلادي
شمېر:	یوزر
بیعه:	دوه سوه کالدارې
دړک:	ینورسټي بک اېجنسي پېښور
ان لائن / ایویشن:	پوهه لائبریري http://poha.pk/library
او دلر او بر پښتون افغان وطن د هر ښه	
کتاب پلورنځی نه تر لاسه کېدی شي	
رابطه:	03455557575

تړون

د هغه سرونو په نوم چې پکښې

د پښتون د ازادۍ او ابادۍ

فکرېې قراره دی

ڊالی

بایزید پیر روښان، نورمحمد ترکی، ډاکټر نجیب سره سره د هغه ټولو
پښتنو ځوانانو ننګیالو په نوم چې د خپل پښتون اولس د سر لورې د
پاره ئې خپل ځانونه قربان کړي دي او غلامی ئې نه ده قبوله کړې.

زما بغاوت

ملگرو لوستونکيو! دا ناول زما د پښتو ژبې، ادب او د قام د خپلواکۍ په لړ کښې يو وړوکه شان کوشش دے، زه په ځان باندې د خپلې ژبې او قام ډېر پور گڼم او غواړم چې د دې د پاره ډېر کار وکړم ځکه چې پښتو ژبه او پښتونخوا وطن زمونږ د مور درجه لري او چې څوک په خپله مور باندې ننگ نه کوي هغه له سره هلو پښتون نه دے۔

د دې ناول په اړه به فېصله گران لوستونکي کوي او معيار به ئې ټاکي خو زه هم له گرانو لوستونکيو نه دا طمع لرم چې ماته به زما کمزورۍ په گټه کړي چې په ائنده کښې ئې د سهوې کوشش وشي۔

زه د ملگري او ورور سلېمان کامل صېب ډېره مننه کوم چې د مشورو نه علاوه ئې د کمپوزنگ کار هم سر ته ورسوه، د پروف ريډينگ د پاره د ډاکټر محمد زېبر حسرت صېب هم مننه کوم چې خپل قيمتي وخت ئې ماته راکړه۔ د احسان الله منيب صېب هم ممنون يم چې د کتاب د چاپ ذمه واري ئې په خپل سر واخسته او د خپلو ټولو خواخوږو هم مننه کوم چې زما دې کتاب چاپ ته په طمع وو۔

په ډېره مينه او مننه

ارشد خليل (لېونې افغان)

پېښور پښتونخوا

۹ ستمبر ۲۰۱۲ء

اول ټوك

د پېښور په يو كلي كښې يو زلمې د گل په نامه اوسېده. گل به په كلي كښې زمينداري كوله، يوه وړخ سحر وختي گل د چاڼۍ ډوډۍ خوړو نه پس خپله قلبه پټو ته روانه كړه. څه زمكه ئې اړولي وه او څه ورته لا پاتې وه. هغه ئې هم نن واړوله او تخم ئې پكښې واچولو. گل ټول كار خلاص كړه او سترې ستومانه كور ته روان شه. كور ته چې څنگه رادننه شه نو كور كښې ئې گڼه گڼه وه. د ده درې خویندې وې چې درې واړه د ده نه په عمر كښې مشرانې وې او پلار ئې په خپل ژوند واده كړې وې. نن په يو وخت ټولې دوي كره راغلې وې. گل درې واړه خوښدو سره سترې مېشي وكړل او بيا ئې په كوزه مخ لاس وينځل. د دوي مور ژوندى وه. گل په مور خو څه چې په درې واړو خوښدو هم بلا گران وه او ډېر نيازبين ئې لومې كړې وه. د پلار د مرگ نه شپږ مياشتې پس گل پيدا شوې وه. د پلار نه پس د خوښدو هم ده ته سترگې وې. په دې دنيا كښې هم دا ورور ئې د سترگو تور وه ځكه چې بنځه كه ډېر مالدار سړي هم ته واده شي خو چې ورور ئې په لاس وس تكړه نه وي نو د خاوند په كور كښې ئې قدر عزت كم وي. د پلار نه په وراثت كښې گل ته پنځه جريبه زمكه پاتې شوې وه. دا زمكه به ده په خپله كړله او چې كله به ئې فصل پوخ شه نو بيا به ئې په گجرانو خرڅولو او دغه رنگ ئې خپل ژوند تېرولو چې كله به ئې فصلونه خرڅ كړل نو څه روپۍ به ئې مور له د مړي ژوندي د پاره وركړې او څه روپۍ به ئې خپلې مشرې خور سره كېښودې او باقي روپۍ به ده خپل جېب او د كور خرچ له ځان سره كېښودې. مشرې خور نوم ئې سلطانه وه،

دوہمی خور نوم ئی نیازمینہ وە او د درہمی نوم ئی فریدہ وە - یو مازیگر چي گل خیل کور تہ راغے نو خوبندی ئی بیا پہ شریکہ کور تہ راغلی وې - ستري مہ شي نہ پس گل ټولو سرہ لاس ملاو کرہ - مشري خور سلطاني خان تہ رانزدې کرہ او پہ تندي ئی بنکل کرہ او ورتہ ئی ووئیل چي ورورہ دلته مونږ سرہ پہ کټ کښي کښينہ - گل ورتہ وئیل چي خوري زه لږ مخ لاس وينخم نو بيا درسره خبري اترې کوم - فريدي خور ورتہ کوزہ ډکه کرہ ، گل مخ لاس اوينخل او سلطاني خور سرہ پہ کټ کښي کښيناسته - نیازميني خور ئی حلوه پخه کرې وە ، ورتہ ئی ډبرہ پہ مينہ راوړه ، فريدي وړلہ چائي راوړه - گل چي حلوه خوړه نو سلطاني ورتہ خبرہ راوچولہ چي ورورہ بس دے مور مو ہم ډبرہ کمزوري شوې دہ او د پلار د مرگ نہ پس ورسره ستا غم دے ستا څنگه خوښہ دہ چي تالہ يوه بنکلې شان جيني وگورو او درلہ زر ترزړه واده وکړو نو مور بہ مې ہم ستا بنادي پہ خيل ژوند وويني او مونږ بہ ہم خوشحاله شو ځکه چي ستا پہ سر د واده سهره زمونږ ډېر لومے ارمان دے چي ستا پہ خوشحالي کښي يو ځامے شو او ستا اباد کور ووينو - سلطاني خپلہ خبرہ زياته کرہ چي کہ خبر وي او الله تعالی تہ منظوره وي نو ستا بہ نومے ژوند جوړ شي ، خيل کور ، خپلہ بنځه او خيل بال بچ بہ وي - دا خبرہ د گل پہ زړه کښي د اول نہ وە خو د دہ سوچ وە چي مخکښي بہ لږې ډبرې پيسې جمع کړم نو بيا بہ دا خبرہ خپلې مور او خوبندو تہ وکړم خو گل له نن موقع پہ لاس ورغله او سلطاني خور تہ ئی ووئیل چي خوري دا خبرہ دې سمه دہ ، بس چي ستاسو څنگه خوښہ وي زماهم خوښہ دہ - په خواکښي کټ کښي ورسره نیازمينہ او فریدہ ہم ناستي وې - نیازميني سلطاني خور تہ مخ راوړولو او وې وئیل چي کہ ستاسو خوښہ وي نو زمونږ محلت کښي د حاجي گلاب خان يوه لور دہ

چې ډېره حياناکه پيغله ده ، هغه به گل له وغواړو او هسې هم حاجي گلاب خان ناجوپه دے نو خامخا به ورسره د لور غم وي - مور ئې ووئيل چې هو کنه بچې هغه خو دې د پلار ډېر خوږ ملگره وه ، هر مازيگر به دې د پلار خواله راتلو او چې پلار به دې کله هم د شپې کورته راغلو نو د گلاب خان خبرې به ئې کولې - گلاب خان او پلار به دې مدام د يو بل تپوس کولو- د دواړو يو بل سره ډېره مينه وه - په دې کبني فريدي خور ئې ووئيل چې بيا خو خبره نوره هم اسانه شوه ، سلطاني ووئيل چې د گلاب خان لور گلالي- خو زما هم ډېره خوښه ده، ډېره ښه جينۍ ده او ورور ته ئې مخ راوارلو چې وروره زمونږ دا جينۍ ډېره خوښه ده، ستا څنگه خوښه ده چې درله ئې وغواړو- گل ورته ووئيل چې څنگه ستاسو خوښه وي زما هم هاغه رنگ خوښه ده - سلطاني خور ئې ووئيل چې د جمعې په ورځ به د گلاب خان کاکا کره لار شو او گلالي به ستا د پاره ترې وغواړو - په گل باندي خپلې خوښې ډېرې گراني وې او د حد نه زياته مينه ئې ورسره کوله ځکه چې په دې دنيا کبني د ده د بودۍ مور او د دې خوښدو نه بغير نور هيڅوک نه وو - يو دوه ملگري ئې هم وو ، هغوي سره به کله کله د شپې حجرې ته لاره .

د جمعې په ورځ درې واړه خوښې او مور ئې د گلالي ليدو او غوښتو له د گلاب خان کره لارې - د گلاب خان ښځې ورته په روڼ تندي هرکله اوئيل ، ډېره مېلمستيا ئې وکړه او ډېره په مينه ئې ورسره خبرې اترې وکړې - په خبرو خبرو کبني د گلاب خان ښځې نه سلطاني پوښتنه وکړه چې ببو گلاب خان کاکا څنگه دے ، څه گوزاره ئې شوې ده کنه - هغې ورته وئيل چې په ډېرو ډاکټرانو مو وگرځولو خو څه گوزاره ئې نه ده شوې - نياز ميني ترې تپوس وکړه چې ډاکټران څه وائي

نو هغې ورته په جواب کښې وئيل چې بچې ډاکټران وايي چې دا ئې د عمر تقاضه ده ځکه چې بوډواله په خپله يوه لويه بيماري ده، ډېر کمزورې شوې دے، په کور کښې دې آرام کوي - سلطاني خپله مقصدي خبره پېل کړه او د گلاب خان ښځې نه ئې د گلالۍ رسته د گل د پاره وغوښته . د گلاب خان ښځې په لومړۍ زړه دا خبره واورېده او دوي ته ئې په جواب کښې ووتې چې گلالۍ خو زما دا يوه لور ده ، تاسو ښه خبر يئ چې الله پاک راله د دې نه پس بل اولاد نه دے راکړے زه به د گلالۍ پلار سره خبره وکړم نو بيا به تاسو له جواب درکړم - سلطاني ورته وئيل چې ترورې گل خو هم زمونږ يو ورور دے زمونږ ټولې خوشحالي هم ده سره تړلي دي او بيا گل خو ستاسو د سترگو وړاندې لومړې شوې دے - د هغه د ټول کړه وړه نه تاسو خبر يئ - د گلالۍ مور ورته وئيل چې گل خو زما د ځوي په شان دے خو خبر دے بچې مونږ به پرې کور مشوره وکړو ځکه چې مشوره کښې خبر وي - زه به يو څو ورځې پس تاسو له په خپله جواب درولېږم - د گل مور ورته وئيل ښه ده خورې مونږ به اوس لار شو خبر دے تاسو پرې خپله مشوره وکړئ - رخصت ئې واخست ، خپل کور ته لاړې او د گل خوبندې خپلو خپلو کورنو ته لاړې -

دوہم ټوک

خو ورځې پس د گلالۍ مور دوي کره جواب راولېږه چې سبا سحر مونږ کره راشئ. د گل مور ډېره خوشحاله شوه خو وسوسو به هم په خپل گرفت کښې راگېره کره چې هسې نه انکار وکړي. زر ئې برقعہ راواخسته او سلطاني لور کره لارہ. سلطاني فریدې او نیازمینی کره هم جواب ولېږه چې سبا له ځان تیار کړي چې گلاب خان کاکا کره لار شو. شپه تېره شوه، گل سحر وختي پاڅېده، نمونځ ئې وکړه، مور ورله ډوډۍ چائې تیاره کړي وه، ده ته ئې کښنوده او بیا لارہ د قران پاک تلاوت ته کښیناسته. گل ناست وه چائې ئې څښله او مور ئې قران شریف بند کړه او په گل ئې چف وکړه. گل پاڅېده لور او بېلچہ ئې راواخسته، پټي ته روان شه خو مور ورله اواز ورکړه چې مونږ به نن بیا د گلاب خان کره څو ځکه چې هغوي پرون جواب کړم دے، څو ورکره گورو چې څه جواب راکوي. گل مور ته وئیل سمه ده، بس الله پاک دې هغه وکړي چې زمونږ د ټولو خبر وي پکښې. زه اوس ځم په پټو چکر وهم بیا به مازیگر راشم، نورې خبرې به بیا کوو. مور ئې په سر لاس رابښکه وې څه بچې خداے دې مل شه.

لږ وخت پس سلطانه راغله، دغه رنگ فریده او نیازمینہ هم لږ ساعت پس راغلې برقعې ئې کښنوي او خپلو کښې په مجلس شوې. نیازمینہ زر راپاڅیده او وې وئیل چې زه به درله یوه پیالی چائۍ پنځه کړم، چائۍ به وڅښو نو بیا به د گلاب خان کاکا کره لار شو. مور ورته وئیل بنه ده بچې خو وگوره چې گوره شته کنه ما وختي خیال ونه کړه که نه

وي نو پاس په چټۍ باندې په ډبې کښې چيني پراته دې هغه راواخله .
نيازميني ورته ووئيل ښه ده مورې ته بې غمه شه . څه ساعت پس چاۍ .
تیاره شوه ، ټولو چاۍ وڅښله او سمدستي راپاڅيدې په روانه روانه
کښې د گل مور ووئيل لږ صبر وکړئ چې لږې پيسې د ځان سره راواخلم
هسې نه چې بيا رامنډې وهم . سلطاني ورته ووئيل مورې ته راځه ما
ځان سره پيسې راخستې دي . مور ئې ور د بهر نه ځان پسي رابښکه او
گاونډۍ شمعي ته ئې جواب پرېښوده چې که گل راغلو نو ورته ووايه
چې مور دې وئيل چې چرته لار نه شي مونږ راځو او دوي د گلاب خان
کره لارې د گلالۍ مور په نمانځه ولاړه وه . دوي په کټونو کښې
کښيناستي . نور څوک کور کښې نه وو او گلاب خان خوله ډېره وخته
په کوټه کښې پروت وه . د گلالۍ مور چې څنگه سلام وجاريا سلو نو زر
زر د دوي ستړي مه شي له راپاڅېده او ټولو ته ئې په خبر راغلې وئيل
او خوا کښې ورسره کښيناسته . خپلو کښې ئې خبرې اترې شروع کړې .
د گل مور ترې نه پوښتنه وکړه چې د گلالۍ پلار څنگه دے ، هغې
ورته وئيل چې خورې هم هغه رنگ دے ورځ تر ورځ ئې صحت
کمزور د کيږي . فريدي پکښې ووئيل چې ترورې گلالۍ چرته ده ،
هغې ورته ووئيل چې هغه خپلوانو کره تلې ده ، د ماشوم سنت دے ما
ورته وئيل چې څا پام به دې غلط شي لاره شه . په دې خبرو کښې
سلطاني مقصدي خبره راواچوله چې ترورې د گل او د گلالۍ درشتې
خبره مو څنگه کړه؟ ښځې ورته جواب ورکړو چې مونږ ته د گل او
گلالۍ رشته منظوره ده ، الله پاک دې دا رشته بختوره کړي او ټولو له
ئې مبارکي ورکړه . د گل مور او خوبندي هم ډېرې خوشحاله شوې ، په
مخونو ئې د خوشحالي رنگونه وځلېدل . د گلالۍ مور پاڅيده په منډه
منډه ئې ورله شربت جوړ کړو اول ئې ورله لږه شان چيني په پيالۍ

کښې راوړه چې ځله خوږه کړي او بيا ئې ورله شربت ورکړه. سلطاني خبره وکړه چې ستاسو کله خوښه ده چې کويژدن وکړو؟ د گلالي مور ورته ووييل چې کله مو خوښه وي زه پرې رضا يم. فريدي ووييل چې تاسو هم ځان تيار کړئ او مونږ به هم د گل ورور سره مشوره وکړو. د گلالي مور ورته ووييل چې زه درته يوه خبره کوم چې کويژدن به ساده طريقه باندې وکړو، ډېر رواجونه به پکښې نه کوو ځکه چې د گلالي پلار هم ناجوړه دے او هسې هم زمونږ او ستاسو غريبي ده که تاسو خفه کېږئ نه نو ټول کار به په ساده طريقه خلاص کړو. په تاسو به هم بوج نه وي او په مونږه باندې به هم. د گل مور ورته ووييل چې خورې څه چې کوو نو په صلاح مصلحت به ئې کوو او دا رنگ دوي خپل کور ته راروانې شوې. د راتلو سره سلطاني يو ماشوم له پنځوس روپۍ ورکړې چې ورشه د کاکي جان ماما نه سوجي راوړه او لس روپۍ ئې ورله بيلې ورکړې چې په دې باندې ميوه او پلي گډوډ راوړي. ماشوم سمدستي سوجي راوړه، فريده ورته کېښناسته اول ئې صفا کړه، بيا ئې باندې کړه. نيازمينې فريدي ته ووييل چې خورې پام کوه چې حلوه درنه ونه سوزي ښه خوندوره ئې پخه کړه د ورور مو کويژدن خوشحالي ده چې په کښې د څه کمه رانه شي باقي به الله پاک خير وکړي. چې حلوه پخه شوه نو اول ئې خپلې مور له راوړه او ورته ئې ووييل چې موري! اول ته ځله خوږه کړه. سلطاني خور ئې په پتنوس کښې حلوه واچوله او ورته ئې ووييل چې دا په کورونو وويشه. اوس وخت دے چې نه تېرېږي چې څنگه به مو نيازمين ورور راځي چې مبارکي ورله ورکړو. نن د گل په خویندو سم اختر وه. په دې کښې د مازيگر اذانونه وشول، سلطانه او نيازمينه په نمازخانه اودرېدې. په دې کښې گل کور ته راننوتو فريده زر د کټ نه راپاڅيده او ډېره په خوشحالي گل ته

ورنزدې شوه او په مباركو شوه، مور ئې هم د كوتې نه راوته او گل ئې په تندي بڼكل كړو او ځان ته ئې راجخت كړه. سلطاني او نيازمينې هم نمونځونه خلاص كړل او د مصلي نه ئې گل ته اواز وركړو چې گله مبارك دې شه ستا او د گلالي. رشته وشوه. گل راغلو او مور سره په كټ كېښناسته او مور ته ئې ووئيل چې مورې ستا هم مبارك شه. فريدي ورله زر حلوه راوړه او په خله كښې ئې وركړه. نيازمينې ورله چاى راوړې گل هم ډېر خوشحاله وه ځكه چې د نوي ژوند ملگرې ئې پيدا شوه او په يوه نوي لاره ئې د ژوند تېرولو پېل وكړو. په دې خبرو اترو كښې د كوېژدن خبره هم پخه شوه او نېټه ئې راروانې جمعې له كېښوده. گل لا د مازيگر نمونځ نه وه كړې. د كټ نه پاڅيده او دوي ته ئې ووئيل چې زه هم نمونځ مې نه دې كړې، نمونځ كوم نو د كلي د سر نه به خواره هم راوړم.

درېم ټوك

په سبا سحر وختي گل چي ناشته وکړه نو فضل رحمان گوجر پسې ورغلو هغه سره ئې د فصل پېسې پاتې وې، پنځلس زره روپۍ مخکښې وې او پنځه زره روپۍ ورسره د دې فصل وې هغه ئې ترې نه وغوښتې، هغه ورته لس ورځې نېټه ورکړه - خو ورځې پس د گل خوښندو ځان له نوې نوې جامې وگنډلې او مور له ئې هم سره د پېزاره جامې راوړې - د جمعې په ورځ د گل او گلالي کوبژدن وشوه - د کوبژدنې د خوشحالي نه چې دواړه کورونه وزگار شو نو دواړو طرفونو د واده سامانونه برابرول شروع کړل او ورو ورو ئې ځان واده ته تيارولو - څلور مياشتې پس د واده نېټې خبري هم شروع شوې - د گل کورنۍ د واده ټول سامان برابر کړه وه - د واده نېټه هم د دې مياشتې په اخري جمعه کېښودې شوه او دعا د خپر وشوه - گل يوه ورځ خپل ملگره د ځان سره بازار ته بوتلو او د زرگر د دکان نه ئې د کاليو نمونې راوړې - خپلو خوښندو ته ئې وښودلې چې يو سېټ پکښې د گلالي د پاره خوښ کړي - هم د دغه نمونې مطابق ئې زرگر له د درې ټولو د کالي جوړولو اړه ورکړه - د گلالي مور هم د خپل وس مطابق ځان تيار کړه وه او دغسې په هله گوله کښې ټول واده راغونډ شه -

د گل او گلالي د نوي ژوند اغاز ډېر په ښه طريقه وشه - د گل په ژوند کښې ډېر اړخونه داسې وو چې د هغې په وجه به هغه په خپل کلي کښې خوڅه کړې د خواوښا کليو کښې به هم خلقو پېژنده او ډېره مينه به ئې ورسره کوله - اصل وجه دا وه چې گل يو ډېر تکړه قام پرست انسان وه - ټول عمر ئې د خپل قام د ښه ژوند د پاره وقف کړه وه - د

کلي هر مشر نه واخله تر ماشومانو پورې به ئې ټولو سره مينه کوله، هر سرې به د گل د بنه اخلاقو نه متاثره وه خو گلالي هم يوه پښتنه ښځه وه، ټوله ورځ به ئې د خاوند او د هغه مور خدمتونه کول او چې کله به د گل خوبندې راغلي نو ډېر په درناوي به ئې ورله مېلمستيا کوله. د خپلو خوبندو نه به ئې ورته کم نه کاته. د گلالي راتلو سره د گل په کور کښې يو ښکلې شان رڼا پېدا شوه. گل ته هم ډېره ښه ملگرې ملاو شوه. گل ورسره ډېره مينه کوله. گل ته د گلالي په شکل کښې د الله پاک د طرف نه يو نعمت ملاو شوه وه. د گل په ژوند کښې به چې هر څومره سترې راغلي خو چې خپل کور ته به رادننه شه نو ټوله ستومانې به ئې د گلالي په يوه مسکا ختمه شوه او دمه به شه.

گل به کله کله سحر وختي په فصل باندي چکر وهلو، په دې غرض چې چا به وراڼې خو پکښې نه وي کړي. يوه ورځ د پتي نه په واپسي ورته داود خان چې په پوله ناست وه او از ئې وکړه او اشاره ئې ورته وکړه چې ديخوا راشه په راتلو ورته هغه وئيل چې حکومت په قام پرستو پسې راخستې ده وايي چې دوي په ملک کښې انتشار جوړوي او د نورو ملکونو سره رابطې ساتي او د دغه ملکونو په مرسته او ډاډ دلته اړي گډي پېدا کوي. گل ورته وئيل دلته خو چې څومره قام پرست دي هغوي خو صرف د خپل قام د پاره هلې ځلې کوي نو داود خانه دا راته ووايه چې ته څنگه خبر شوې؟ داود خان ورته وئيل ماته يو ملگرې حال وئيلې دے. هغه دا هم وئيل چې ځاے په ځاے د سي ايي ډي کسان گرځي او د قام پرستو لستونه جوړوي او بيا ئې په نمبر نمبر گرفتاروي. گل ورته وئيل چې تر کومه پورې به حکومت قام پرست تنگوي او حکومت خو ئې له پخوا راهسې په څه نا څه طريقه په جېلونو کښې نښاسي او عجيبه عجيبه سزاگانې ورکوي. د هر يو قام

پرست ژوند هم دغه رنگ کшалو سره مخ وي او چې تر څو مونږ خپل مرام ته نه یو رسیدلي نو دا رنگ قیصې خو به راسره کیږي او کیږي دې ، یوه ورځ خو به د دې مصیبت نه خلاص شو . حکومت به کوم کوم قام پرست په عذابوي . کوم کوم به وژني او که وژني ئې نو نور به پیدا کیږي . داسې وخت به راشي چې زمونږ زور ته به د حکومت تخته ټینګه نه شي او مونږ به خپل مرام ته ورسو . د خپل حق د حاصلولو د پاره مونږ سره که څوک هم مرسته کوي مونږ هغوي ته په درنه سترګه ګورو .

گل خو د خپل زړه پر اس داود خان ته وبنګلو خو دا ورته پته نه وه چې داود خان هم د سي اي بي ډي د پاره مخبري کوي او هره میاشت د هغوي نه خپله تنخوا اخلي . گل او داود خان څه وخته پورې خپلو کنبې مجلس وکړو او بیا گل ترې نه خپل کور ته روان شه خو د گل په ذهن کنبې عجیبه عجیبه سوچونه تلل او راتلل .

یو ماښام گل په کور کنبې د ګلالۍ او خپلې ډوډۍ مور سره ناست وه ، ډوډۍ ئې خوړله نو په خبرو خبرو کنبې گل وئیل چې زمونږ د کور ابادي هم ډېره کمزورې شوې ده . د دېوالونو بنیادونه هم ټول زیم دي او چتونو کنبې هم برګي ماتې شوې دي یا وېنو خوړلي دي نو ښه به دا وي چې دې بل اړخ نه نوي ابادي وکړو . مور ئې ورته وئیل خبره دې بده نه ده خو په نوي ابادۍ ډېرې پېسې لګي زه خو وایم چې دېوالونه به په خټه کنبې ووهو او بیا بیا به ئې په سیمټو پلستر کړو .

دغه رنگ به کور هم نوې شي او پېسې به پرې هم کمې خرچ شي . گل چې ډوډۍ وخوړه نو ګلالۍ ته ئې وئیل قهوه پخه کړه . ګلالۍ ورته وئیل چې توره چائې تیاره ده خو ده وئیل چې توره نه څښم او د کله نه چې ئې د بادامي توره چائې پخول لیدلي وو نو له هغې ورځې راهسې خو ئې ترې نه بالکل توبه اېستې وه . بادامي به په ښار کنبې د چایو یو

وړوکه شان هوپل چلوه. په بنار کښې به ئې چې کومې بې کاره او رنگ شوي چا ئې. موندله نو هغه به ئې استعمالوله. گل چې نن د کور نه وته نو په لاره کښې ورته يو خو کسان په خاو کښې ناست وو يو دم ئې پرې حمله وکړه او په زور ئې ډاټسن ته واچولو. گل خپل پوره کوشش وکړو چې مزاحمت وکړي خو وس ئې پرې بر نه شه. د گل په گرفتاري کښې د داود خان پوره لاس وه، د کلي ډېرو خلقو دا منظر وليده خو دومره جرات پکښې نه وه چې د دوي مخې له ورغلي وي ځکه چې ډاټسن سره د پوليس گامه هم ولاړ وه. يو کس زر د گل مور له خبر راوړه. په مور او بنځه ئې سم قيامت راکوز شه او په چغو ئې وژړل. د کلي يو شو مشران راغونډ شول چې يو پکښې شجاع خان ملک هم وه، تانې ته لاړل چې د گل په حال ځان خبر کړي خو په تانې کښې گل نه وه، نه ئې څه معلومات وو. شجاع خان SHO ته ووييل چې رشتيا رشتيا ووايه زمونږ سره دې څه کړو نو SHO ورته ووييل چې زه هډو خبر نه يم خو ملک صېب ورته ډېرې سختې خبرې وکړې ورته ئې ووييل چې ستا په علاقه کښې واردات کيږي او ته بې غمه ناست ئې. ته به د عوامو د مال او ځان څه حفاظت وکړې. د کلي نورو مشرانو ملک صېب ته ووييل راځه چې څه بله لاره گودره ولټوو. دغسې د کلي مشرانو تر خپله وسه کوششونه وکړل خو د گل هډو څه اته پته ونه لگېده.

د گل په کور کښې مړه نه وه او ژړا وه، غم، وه، غوغا وه، په خوبندو عاجزانو ئې چې څه تېرېدل د بيانولو نه دي. په زړونو غلبېل غلبېل وي. ټولې سم ژوندي لاشونه وو. د گلالي خو هډو حال د وييلو نه د مې چې څه پرې تېرېدل. يو ساعت ئې هم آرام نه راته. خوبونه ئې حرام شوي وو. د سترگو نه به ئې اوبښکودارې وهلې.

د گل د معلوماتو د پاره د محلت خلقو او په خاصه توگه ملك شجاع خان ډېرې منډې ترې ووهلې خو د دې باوجود هم د گل څه پته ونه لگېده د گرفتارۍ پوره ۲۹ ورځې تېرې شوې. يو ورځ ملك صېب د يو رشته دار په تعلق د گل څه لږ ډېر معلومات تر لاسه كړل او پته ئې ولگوله چې گل په ډېره اسماعيل خان جبل كښې بندي دے ؛ تشه په دې خبره اورېدو سره په گلالي او د گل په مور كښې ساه راغله او د خوبندو ئې هم لارې تېرې شوې. د ملك صېب په ډاډ او مرسته هغوي گل سره د ملاقات ترتيب جوړ كړه چې د اتوار په ورځ به ډېره اسماعيل خان جبل ته ځي. د اتوار په ورځ سرکاري ناغه وى خو د ملك صيب په مهربانۍ دغه كار څه قدرې اسان شه.

د اتوار په ورځ سحر وختي ټول كور روان شه. ملك صيب د وړاندې نه د خپل يو دوست چې هم په دغه خفيه اداره كښې ملازم وه په ذريعه انتظام برابر كړے وه خو په جبل كښې د ملاقات د پاره انتظار دومره ډېر شه چې په دوي به يوه يوه لمحده د قيامت په شان تېرېده. د پوليس يو سپاهي راغلو او دوي ئې په يو كوټه كښې كښنول او دا هدايات ئې هم وركړل چې د ملاقات وخت به صرف ۱۰ منټه وي. په دې كښې گل په بېرو كښې تړلے دوي له راوستو ، په ليدو ئې د مور د زړه نه يوه لوخړه پورته شوه او د گلالي حال خو بېخي د مړي په رنگ وه. د گل حالت هم ډېر خراب وه. گل ملك صيب ته وئيل چې تا زما كورنۍ سره په دې سخت وخت كښې څومره نيكي وكړه نو دا احسان به دې زه ټول عمر كښې هم هېر نه كړم او مور ته ئې وئيل چې خفه كېږه مه خداے پاك به خپر كړي او د دې ظالمانو نه به مې خداے زر خلاص كړي. دا خو الله ته پته ده چې زه بې گناه يم او دوي هسې بندي كړے يم خو زه يو پښتون يم او د خپل قام د پاره د دې نه زيات

تکلیف برداشت کولو ته تیار یم ، زړه مې په دې ډاډه د مې چې د قیامت په ورځ به خپل خدا مې او خپل قام ته ملامته نه یم . په خبرو خبرو کنبې گل گلالی . ته مخ راوړولو ورته ئې وئیل هېڅ فکر مه کوه بس زما د مور خیال ساته او بڼه خدمت ئې کوه . په ما به هېڅ چل هم نه کیږي او که په ما څه وشو هم نو تاسو به زما په مرگ نه ژاړئ او د ژړا په ځامو به خوشحالی کوئ چې زما ژوند د خپل قام د پاره قربان شو او دا به زما او ستاسو خوش قسمتي وي نو پکار به دا وي چې تاسو په دې خبره فخر وکړئ . کانستېبل د گل د بوتلو د پاره راغلو . مور ئې گل خپلې سینې ته راجخت کړو او په تندي ئې بسکل کړه ، گلالی به د حیا نه ډکې سترگې کله لاندې کړي او کله به ئې خپل د ژوند ملگري ته په خاموش نظر کتل . سپاهي گل واپس بوتلو او دوي هم پستنه شول . دوي د ملک صېب ډېره مننه وکړه او ملک د پولیس والا هم ډېره شکریه ادا کړه او ورته ئې خپل کلي ته د راتلو دعوت ورکړو او دوي پېښور ته راروان شول .

خلورم ټوک

خو ورځې پس بيا ملك هغه افسر ته فون وكړه چې ما له مشوره راکړه چې گل به د قېد نه څنگه راخلاصوو. هغه ورته ووييل چې دوه درې مياشتې صبر وكړه خداى به خپر كړي زه به درله څه نه څه چل وكړم. ملك صېب ورته ووييل كه مونږ FIR درج كړو نو بيا به كار اسان نه شي؟ افسر ورته ووييل چې پام كوه مونږه له به هم كار وگوري او گل ته به هم مشكلات پېښ كړي ، ما خو درته يو ځل ووييل كنه، لږ صبر وكړه زه به درته طريقه راجوړه كړم. ملك صېب ورته ووييل چې څنگه ستا خوبنه وي هم هغه رنگ به سمه وي.

خو ورځې پس حاجي گلاب خان هم وفات شه، ډېر عمر ئې په كټ كښې تېر كړه او اخر په هغه لاره لاره چې زمونږ د ټولو پرې ايمان دى. گلالى غريبه يو اړخ ته د خاوند بندي كېدو لېونى كړې وه او بل اړخ ته پرې د پلار د مرگ دروند بار راپربوته چې هغه ئې ډېره ناتوانه كړه. اوس هغې ته ځان ډېر يواځې ښكارېده خو څه ئې كړې وې ، په لومړي امتحان كښې راگېره وه. دغه كېفيت د گلالى د مور هم وه. څه خو هغه د خاوند د مرگ نه پس په دې كور كښې يواځې اوسېده او هره ورځ به د خاوند ترپورانو په نوي نوي ډول تنگوله ، كه د دغه تريرانو به پرې نور وس نه رسېده نو د شپې به ئې ورته ناوخته ور وهلو ، كاني به ئې ور كړه ويشتل. بوډى اخر په دې مجبوره شوه چې كور خرڅ كړي او هم دغسې وشول ، لاره او لور كړه ډېره شوه. د كور د خرڅ په پېسو كښې چې پرې څه قرضونه ورباندې وو هغه ئې پكښې اول خلاص كړل او نورې پېسې ئې گلالى له وركړې. اوس هغه د زوم كړه اوسېده. د

گل مور د گلالی۔ مور ته ووئیل چې بنه دې وکړل چې دلته راغلي دا هم ستا خپل کور دے چې دلته د هېڅ خبرې غم ونه کړې۔

د گل درې واړه خوښو هم د خپل نیازبین ورور له غمه په بده ورغ وې۔ گل خو هغوي د پاره ورور هم وه او پلار هم ځکه خو به چې دوي ورور ولیده نو د پلار مینه به ئې پرې هم ماتوله۔ د سلطاني خاوند به د ټاټکي مزدوري کوله او غریب به اکثر رنځور وه۔ دومره مزدوري به ئې کوله چې ایله وخت به ئې پرې تېرېده۔ د دارو درملو وس ئې هم نه کېده خو گل به ورسره همپشه لاس امداد کولو۔ اوس چې هغه کوم ټپکدار له د کار د پاره ورغی نو چې رنځور غاړي ته وگوري نو د کار انکار ورته وکړي۔ یو گل سره څومره خپل خپلوان په تکلیف کښې مبتلا شو د دې نه یو خداے خبر وه۔

د گل دویمه خور نیاز مینه وه۔ د هغې خاوند به په ژرنده کښې مزدورې کوله۔ د دوي یو زوے او دوه لوڼه وې۔ ډېر په کړاو ئې ژوند تېرېده۔ د کرائي په کور کښې اوسېدل۔

د گل بله خور فریده هم په بخت ډېره مړنۍ نه وه خاوند ئې نشه ئی او جوار گر سرے وه۔ د دې عاجزې حال خو د دغه دوه نورو خوښو نه زیات بدتر وه او ډېره د ترس قابله وه۔ د کور لوښي لرگي ترې خاوند خرڅ کړي وو او چې څه به ئې لاس له ورتلل نو هیله به ئې پرې نه کوله۔ گل به ورته کله کله ستغې سپورې وکړې نو گوزاره به ئې وکړه خو اوس چې هغه د مخې نه ډډې ته شوې وه نو د فریدې بس د خداے اسره وه او حال ئې ډېر قابل رحم وه۔

د خداے د طرف نه امتحانات وو که گل د سي ائی ډي په گرفت کښې نه وې راغلی نو د دې خوارانو ورغ به دومره هم نه وه بده خو سختې پسې راحت وې کله خو به پرې خداے پاک مهربانه شي ځکه

چې هغه ډېر مهربانه بادشاه دے - د هغه د گرفتاری دوه نیمې میاشتي پوره شوې - په گلالی باندې شپې ورځې ډېرې بدې تېرېدې - یوه یوه لمحہ به پرې د کال هومره اوږده تېرېده - پښتنه بنځه وه په ډېر لومے همت ئې د هجران غم په زړه تېروه - که زړه به ئې ډک شو نو پت پت به ئې وژړل خو خپل غم ئې د بل چا په وړاندې نه څرگندوه - د گل مور خو د هغه د گرفتاری نه پس د مصلي څنگ نیولې وه - د قران شریف ختمونه او نفلي روژې ئې شروع کړې وې - شپه به پرې ورځ وه او ورځ به پرې شپه - د ژوند په چل نه پوهېده چې څه وکړي -

یوه ورځ د گل ملگرے ضیا د سحر د نمونځ نه پس پتو ته تلو چې مال له گیا راوړې چې د نهر غاړې له ورسېده نو څه گوري چې یو سرے پر مخ بې هوشه پروت دے او ډېره په بده ورځ دے په وجود کښې ئې ورځ ځای نشته اندام اندام ئې زخم زخم دے - په غاړه پورې جامې ئې ډېرې خیرنې دي - ضیا د ده خواله ډېر په هیبت راغلو او دے ئې په مزکه سم راواړولو چې په غور ئې وکتل نو هغه گل وه - په دو دو کلي ته واپس راغلو ، خلق ئې خبر کړل او د هغه د راوړو د پاره ئې کټ هم د ځان سره واخسته - سحر وختي وه ، ډاکټر پسې ئې څوک ولېږل - ډاکټر چې راغلو نو اول ئې د گل جائزه واخسته او بیا ئې ورله نبض وکته - په تلوار ئې وئیل چې دې هسپتال ته ورسوئ - ډاکټر صېب ولاړو کسانو ته وئیل چې سرے روغ دے خو ډېر زیات تشدد پرې شوے دے ، انشاء الله چې ښه به شي - گل چې څه لږ په هوش کښې راغلو نو څوک په منډه لاړه او مور ته ئې ورله خبر ورکړه - مور او ښځې چې د گل حالت ته وکتل نو په سر مخ ئې راکښودل ، بې واره بې واره ئې چغې کړې د چم گاوند خلق هم راچلېدل - د کور نه بهر د سړو گڼه گونډه جوړه شوه - گلالی د گل د کټ خواله راغله ، ورو غونډې د هغه تر څنگه

کښیناسته او د هغه لاسونه ئې په خپلو لاسونو کښې ونيول. د لويټې په پلو ئې اوبښکې اوچې کړې. د گلالي مور ورله تسلي ورکړه ورته ئې وئيل چې شکر وباسئ چې تر کوره راوړسېده. خداى به ئې جوړ کړي تاسو وار مه خطا کوئ. د گل خوبندې هم په يوه چغه په کور رادننه شوې. مشرانو ښځو کومې چې په حوصله وې هغوي ختمونه وظيفې او دعاگانې شروع کړې څوک په نفلونو اودرېدې او څوک د گل د کټ نه چاپېره ولاړې وې. گل له مور تاوده پى ورکړل او گلالي ورله زخموه ټکور کړل. د هغه سينه لږه گرمه شوه ، سترگې ئې راپورته کړې ، گېر چاپېره ئې وکتل ، ځان سره لږ غونډې مسکې شې او بيا ئې ورو غونډې سترگې پټې کړې.

په سبا له گل لږ ساورت شوى وه. خوبندو ورله اوبه تاودې کړې ، مخ لاس ئې ورله ووينځل په سر کښې ئې هم ورله لوند لاس وهه. گل دوه ورځې کور کښې ارام وکړه او څه قدرې گوزاره ئې وشوه. په دې دوه ورځو کښې د کلي خلق او خپلو خپلوان په هېره د ده تپوس له دوي کره راوچلېدل. گل په دې دوو ورځو کښې دومره شې چې د کټ نه راپاڅېده او د گرځېدو جوگه شې. ضيا ورله نائى راوسته ، حجامت ئې وکړه او د سر ويښته ئې ورله هم سم کړل. د هغه په رنگ او جوته کښې هم تغير راغلو. نن هاغه ورځ هم راغله چې گل حجرې ته د راوتو قابل شې. مور ئې زر د ياسين شريف ختم وکړه او د اوږو او دگورې حلوه ئې په محلت کښې ووبشله. د خداى پاک شکرونه ئې وويستل چې گل يو ځل بيا په خپلو پښو د گرځېدو جوگه شې. گلالي د ډېرې خوشحالى خپلې اوبښکې ضبط نه کړې شوې او په ښو ئې د خپل ژوند ملگري ته څېر څېر وکتل. په حجره کښې ملگرو گل سره ډېرې په راستنې د همدردۍ او غمرازۍ خبرې وکړې. خان محمد حاجي صېب د ملك صېب نه چيلم

واخستہ او تماکو ئي د واسکت چب نه راو بستل ، چيلم ئي تازه کره او د کش رابنکلو سره ئي خيله خبره هم پيل کره وئيل ئي بجے شکر دے چي په خبر خپریت خپل کور ته راغله . اکثر به خلقو د گل نه پښتنه کوله چي بجے ته ئي په خه جرم کښي گبر کرے وے ؟ هغه به هر چا ته دغه حال نه وئيل چي د ده جرم کوم يو دے او دے خه غواړي چي د وخت د حکومت د سترگو ازغے دے البته بعضي وخت به خوک پوهه او سنجيده کس ته ده د خپل زړه حال تېر کره . ده يو ورخ چا ته وئيل چي ماسره پوره ديار لس کسان نور هم وو . زمونږ گناه دا وه چي مونږه د خپل قام د پاره هلې ځلې کوو او د خپلو وسائلو تر لاسه کولو د پاره مبارزه کوو مطلب دا چي مونږ له الله پاک کوم نعمتونه را کړي دي نو په هغې باندي خپل حق تسليمول غواړو لکه د مثال په توگه اباسين زمونږ دے او اوبه ئي مونږ نه شو استعمالولې بلکې ټول پنجاب پرې خړوبيري . زمونږ وطن اوچ کړس پروت دے او که خه نه خه اوبه په استعمال کښي دي نو دا د هغوي د ضرورت نه سېوا دي يا بيا جهان ته بنائې چي مونږ زياتے نه کوو . د اوبو نه چي د بجلي په نوم کومه توانائې جوړيږي د هغې صورت حال خه دے د هغې نه خو ټول جهان خبر دے او په دغه بجلي کښي چي مونږ ئي پېدا کوو په استعمال کښي ئي مونږ څومره بااختياره يو . عجيبه خبره دا ده چي دغه بريښنا چي په ډېر کم قيمت سره دلته پېدا کيږي يا خو دلته د سره شته نه او که خه لږه ډېره شته هم نو د هغې قيمت ډېر او گران دے . گل به کله کله دغه مجلس کوه او د حجرې خلق به ورته غلي ناست وو . ده به وئيل زما او زما د ملگرو جرم صرف دغه دے يعنې ساده مطلب ئي دا دے چي زما په جيب کښي د لسو روپو کوم نوټ دے نو دے خو زما ولې د خرڅ حق ئي زه نه لرم او که زه په دي خبره احتجاج کوم نو بيا کافر هم يم ، غدار هم ، گناهگار هم او سزا وار هم . ده وئيل چي که مونږ په خپلو

معدنیاتو او اوبو اختیار ولرو نو لری نه ده چې مونږ خوراکی مواد نورو
گاونډي هېوادونو ته ورکوو. په دې وطن کښې مونږ سره ډېر ظلم روان
دے ، دلته ډېر د جبر نظام دے او کله هم چې مونږ د دغه نظام د جبر او
ظلم خلاف اواز او چتو نو خلق به راځي مونږ به گرفتاروي، وهي به مو ،
تشدد به راباندې کوي او زوري به مو خو دا خبره هم ډېره واضحه ده چې
مونږ او زمونږ مشرانو هر کله ډېرې قربانۍ ورکړي او ورکوي ئې مونږ
ویرېدونکي نه یو چې په دې دهمکو درکو به مونږ خلق د خپل مرام نه لري
باسې . گل په یوه بله موقع وئیل چې زمونږ د غرونو او ځنگلونو بې
حسابه دولت هم زمونږ د قدرت نه بهر دے او مونږ ئې د خپل قام په
خدمت کښې نه شو راوستے . زمونږ ماشومان د بستې په ځای د پالش
بکسه په غاړه گرځوي او په هوټلونو او مستري خانو کښې په جبرې
خدمت مجبور دي چې هلته ئې هره نمونه استحصال کیږي . گل سکندر
ماما ته ووئیل چې تاسو چې دا کوم تمباکو په چیلیم کښې استمالوئ دا
هم زمونږ د خپل وطن پېداوار دے خو دلته معامله داسې ده چې په ټول
ملک باندې یو استعماري قوت پنځې خښې کړي دي او داسې ناورین ئې
جوړ کړے دے چې اسرائیل به ئې په فلسطینیانو هم نه کوي . گل به اکثر
دا خبره ډېره په افسوس کوله چې زمونږ بچې په خپله مورنۍ ژبه کښې
تعلیم هم نه شي حاصلولې . پښتو کښې یو بل سره خبرې خو کوو ولې نه
ئې لوستے شو نه ئې لیکلے شو او هغه د خوشحال بابا خبره چې :

په یوه ژبه وئیل سره پښتو کړو

ولې هېڅ نه شوله یو بل خبردار

په دي لړ کښې د ټول جهان د زده کړې او تحصیل علم قیصه نوره ده .
دلته خو خلق زمونږ د وطن خپل نوم هم نه مني او نه ئې راکوي . د ظلم
انتها خو دا ده چې وطن زمونږ دے او نوم ورته د نورو په خوښه اخلو . گل

به د ډېر جوش نه په سر دواړه لاسونه رانسکل او په ډېر پرامېد انداز کښې به ئې وئيل چې هغه ورځ لري نه ده چې د تيارو سينه وشليرې او دلته رڼا راشي خو دا کار به لومړه همت او يولومړه بغاوت غواړي.

گل به د خپلې گرفتارۍ په حقله ډېرې کمې خبرې کولې او که چا به ترې پښتنه وکړه نو په ځای د دې چې خپل فریاد وکړي د وطن خبرې به ئې شروع کړې. يو ځل ئې خپلو خاص ملگريو ته وئيل چې کله زه نامعلومه خلقو گرفتار کړم نو ما ته دا پته هغه وخت ولگېده چې زما په سر مخبري چا کړې ده خو په هر قام کښې د مير صادق او مير جعفر رنگې خلق وي. ده زياته کړه چې زه ئې کله بوتلم نو په يوه وړه شان کوټه کښې ئې بند کړم. دوه ورځې ئې راله هېڅ نه راکول. بيا ئې يو حوالات ته راوستم. دلته د لوړې نه ډېر په عذاب شوم او تندي هم په مخه اخستې وم. په وجود کښې مې يو پوتې زور هم نه وه. د حوالات دروازه چې راپسې څنگه بنده شوه او ما گېر چاپېر وکتل نو لس دولس ځايه په چت پورې د مچو گيښونه نښتي وو. يو وخت پوهه نه وم چې څه وخت به وه خو بې اختياره مې د خپلې نه ووتل چې د خداي ظالمانو لري اوبه خو راکړئ. اول خو ئې راله جواب نه راکوه خو چې ډېر مې تنگ کړل نو سنترې لارو او تانه دار ته ئې اوئيل او واپس هم دغسې راغلو. لږ ساعت پس تانه دار په جام کښې څه راروان کړي وو زما زړه ډېر ښه شه خو چې ما له ئې جنگله کښې راکړه او ورته مې وکتل نو داسې بدبوي ترې راغله چې زر مې ښکته گوزار کړه. د اوبو په ځای ئې راله متيازې راوړې. زه ورته په کنځلو سر شوم او چې څه په خله راتلل هغه مې ورته وئيل. زما په شور د نانې نوره عمليه هم راغله، ټولو راپورې داسې خندل لکه چې زه لېونې يم. دغه شپه راباندي ډېره سخته تېره شوه او چې سحر شه نو يو لومړه افسر راغی نېغ دفتر ته لاره هلته چې تانه دار سره په خبرو شه او څه وخت چې

ئې په ما نظر پرېوتۀ ، تانه دار ته ئې خۀ وئيل خو زۀ په دومره اندازه پوهه شوم چې زما په حقله ئې ورته خۀ وئيل خو دا پته ونۀ لگېده چې خۀ ئې ورته وئيل. د افسرد تلو نه پس يو سپاهي راله لږه ډوډۍ او مالگه راوړه او ما په بسم الله وخوړه. اوبۀ ئې راله هم راوړې ، هغه مې هم وڅښلې او په وجود كښنې مې لږه ساه راغله چې په زمكه كښيناستم نو خوب راله راغلو او خپل لاس مې سر ته كښېود ، پر كاله شوم او بيا د خوب په جزيرو كښنې ورگډ شوم چې تر ډېره وخته پكښې وگرځېدم. يو سپاهي په لته باندي راپاخولم او بلې تانې ته ئې راوان كړم. هلته د حوالات حال د دې تانې نه هم بد تر وۀ. گندگي ، بد بويي او بد اخلاقي د تانې په ټول ماحول قبضه كړې وه او انسانيت پكښې تر لرې لرې نه ښكارېده. دلته زۀ د تفتيش په غرض راوستۀ شوم وم خو ما په خله د چپ مهر وهلۀ وۀ كه دوي به رانه هر خۀ تپوس كوه خو جواب مې نه وركوه. خۀ زما خپل سوچ وۀ او خۀ زما د سياسي تربيت وجه وه چې ويريډمه نه او ښۀ نېغ نېغ به مې ورته كاتۀ او خاموش به وم البته دلته زما د وهلو سلسله شروع شوه او هاغه بدترين تشدد راباندي وشۀ چې زما ژبه ئې د اظهار توان نه لري. البته زۀ په دې نتيجه ورسېدم چې دوي زما په حقله پوره معلومات لري زما د سياسي مسلك ، زما د سوچ او ډلې نه پوره خبر دي. يوه ورځ مې يو افسر ته د تفتيش په دوران كښنې اوئيل چې زما په حقله پوليس ټول معلومات لري نو زما نه د تپوسونو كولو خۀ مطلب دۀ ؟ خو چې خۀ مو خوښه وي كوي راسره. د هغوي مطلب دا وۀ چې زۀ د خپلو مشرانو نومونه واخلم د دې د پاره به ئې ماله لالچ هم راکړۀ ، ترغيب هم او دوره دباو هم. د دې ځاۀ نه زۀ به يو بل جبل ته يوړم شوم هلته كښنې خو ورځې وم خو په داسې حال كښنې چې خداۀ دې ترې نه څوك هم نه خبروي. بيا نه يم خبر چې په كومه طريقه ئې زۀ په پټو كښنې غورځولم وم

خوچې په هوش کښې راغلم نو په کټ کښې پروت وم او خو تنو په اوږو
راخستې کور ته راوړم۔

پنجم ټوك

نن چې د ماسخوتن نمونځ وشه نو گل بيا حجرې ته راوته . مشران ناست وو او د بحث موضوع گل او د هغه گرفتاري ، د هغه نظريات او د هغوي تگ لاره وه . د سلام اچولو نه پس گل په يو خالي كټ كښې كښېاسته . عبدالحليم چې د گل همخو له وه د گل نه د هغه نورو ملگرو په حقله پښتنه وكړه چې هم ده سره يو ځاى گرفتار شوي وو . ده ورته اوئيل چې زه خو ترې نه يم خبر خو اندازه داسې ده كوم سلوك چې ماسره شوم د دغه حال به د هغوي هم وي . د حجرې مجلس شروع وه چې د گل مازغو ته داود خان راغلو ، پوښتنه ئې وكړه چې هغه نه ښكاري ؟ عبدالجيل ورته اوئيل ورك ئې كړه مړه هغه څه خداى وهله دى . په كور كښې ئې جنگ جگړې شروع دي په بده ورځ دى هډو سر تندى ئې نه لگي . ارشاد خان وئيل چې هغه د حكومت د پاره جاسوسي كوي او بې گناه خلق زوروي . گل د هغه د خبرې مرسته وكړه خو په دې حقله ئې خپله رائي څرگنده نه كړه او غله پاتې شه .

د گل د گرفتارى به داسې څلور څلورنيمې مياشتې شوې وې چې يوه شپه پرې درد راغلو او ډېر ئې په تكليف كښې كړه . د شپې ناوخته ئې د گاونډي په مدد ورله د كلي ډاكټر راوسته ، هغه ئې معائنه وكړه . انجكشن ئې ورته ولگوه ولې نور په پټه پوهه نه شو خو ورته ئې وئيل چې دې ستنې سره به د ده آرام راشي خو سحر ئې د وخته هسپتال ته ورسوئ چې تستونه ئې وشي او د مرض صحي حال ئې معلوم شي . دوي هم دغسې وكړل . هسپتال كښې ورته د التراساوند نه معلومه شوه چې د گل دواړه گردې زيانمنې دي . ده ته به په پختورگو كښې له

ډېره وخته درد کېده خو ده کله هم دغه درد په ځان نه وه حاوي کړې. دا درد به ده ته د گرفتاری په دوران کېنې د تشدد نه پس محسوسېده خو اوس دغه درد دې ځای ته ورسېده چې په کتې ئې پرې اېسته. ډاکټر خو د گل په مخکېنې د څه څدشې اظهار ونه کړه خو احمد خان ته ئې ځان له وئيل چې د گل پختورگي ببخي ناکاره شوي دي اوس د علاج له کوره وتي دي ، ډائلاسېس باندې به اچول پکار وي خو څه چې تر کومه گوډاره کېده نو دارو دې خوري.

گل ته هم د خپل ځان او صحت اندازه وه ځکه چې ورځ تر ورځ به کمزورې کېده. يوه ورځ ئې گلالی ته اوئيل چې زما صحت ما ته ډېر بڼه نه ښکاري خو د جوړېدو طمع مې قطع نه ده. مرگ شته خلاصې ترې نشته خو که خداي مې زه ښکته پورته شوم نو ته پښتنه ښځه ئې او پښتنې عمر له د مېرې په پت کېنې ناستې وي ما ته دا اندازه لگي چې تا به هم خداي جوړه کړي. خداي دې په خبر جوړه کړه خو که هلك دې وشه نو نوم ورله سالار کېده او که جينی. وه نو په خپله خوښه ورله نوم کېده او داسې خسمانه ئې وکړه چې د دنيا خلق حېران شي. زما په تا يقين دے خو دا خبرې مې هسې زړه له راغلي، زما له خوا درته اجازت دے چې ځان له د ژوند ملگرے په خپله خوښ کړه ځکه چې ژوند گران دے ، داسې به تېر نه شي. گلالی خبرې خو په غور واورېدې خو داسې بې واره ئې د سترگو نه اوبنکې راروانې شوې لکه د پشکال د باران شېبې. هغې گل ته اوئيل ما ته داسې خبرې مې کوه ، زما زړه پريوخي. خو گل ورته وئيل چې څه حقيقت وي پکار ده چې بنده ئې تسليم کړي.

هغه ورځ هم راغله چې په گلالی د گوندې اواز وشه. د گل مور بوره شوه او گل د خاورو خادر واغوسته. د گلالی نه د عمر د پاره

خندا او خوشحالی مخ واږوه. د گل مور په مرگ ویرژلې بلا یو ځل بیا په سپېره سپېره ووهله. د گل خوبندې خو په ژوندني مړې وې.

گل د خوشحالی یواځینی اسره پاتې وه چې د ټول غم لړلي تېر سترگې وې ورته. په کومه ورځ چې د گل په کور کښې د گل د نخښې د پیدا کېدو نعره وشوه نو دغه ورځ د خوشحالی هم وه او د غم هم. خوشحالی دا وه چې د گل زوږ پیدا شو خو گل نه وه. د گلالی غېږه ډکه شوه خو سر ئې هم هاغسې سرتور وه. د دنیا نظام روان وه. د غم زور کمپرې خو څه غمونه داسې وي چې د هېرېدو نه وي. د گل مرگ هم داسې وه خو د هغه سالار چې لوېده نو د پلار د جدایی په دروند غم ئې ورو ورو گردونه پرېوتل. سالار سکول ته د تلو جوگه شه او هغه ورځ هم راغله چې سالار په سکول کښېنولې شه. د گلالی مور به سحر بوتلو او غرمه به ئې راوسته. د گلالی خپل کور سره یو وړوکه غونډې کوارتیر وه هغه ئې د بره وطن افغانانو له په کرایه ورکړه. دغه کور کښې دوه هلکان او دوه جینکې وې هغوي به هم سکول ته تلل چې د سالار د سکول او د لارې ملگري شول. په دغه دوه وړو کښې یو ماشوم د دغه ښځې مېرني زوږ وه چې نوم ئې ساحل وه او د مور سلوک ورسره ښه نه وه ځکه چې مور مېره شې نو پلار پلندر شي. ساحل د دغه کور د نورو وړو په نسبت زیات شریف هم او ښائسته هم وه. سالار سره به ئې طبع ډېره لگېده ، سکول کښې به هم یو ځای وو او د سکول نه پس به ئې هم دوي کره لوبې کولې. د ساحل ژوند د مېرې مور د سپوري لاندې سم نه تېرېده. دا خبره به گلالی هم محسوسوله خو په پردي کور کښې ئې کار نه لره البته د سالار سره سره به ئې د ساحل د خوراک څښاک هم خیال ساته خو چرته خپل کور او چرته د بل کور. مېره به په دې هم خوشحاله نه وه چې د ساحل دې څوک خیال ساتي. گلالی په ساحل او سالار کښې فرق نه کوه دواړو ته به ئې

يو شان ڪٽل-د دواڀو جامه پٻزار ، خرچ خوراك ، ڪتاب ڪاپي ، سڪول او بازار عن دا چي هغي ساحل هم خيل زوے گنه-بل خوا د ساحل د مپري مور خيال دا وه چي دوي ساحل مستوي او سبا به راته په سر خيڙي-په اصل ڪنبي د ساحل ژوند ڊپر مشڪل وه ، د هغه قصور دا وه چي د هغه خپله مور مږه شوې وه-سالار سره د ملگري ڪېدو نه اگاهو د هغه ژوند ڊپر گران وه او بي انتها ڪړاو سره مخامخ وه-يوه محرومي نه وه چي هغه ئي د لڙان سره نه وه مخامخ ڪړي خو خدا مې مهربانه بادشاه دے ، د چا نه چي څه اخلي نو څه ورکوي هم او ساحل ته ئي د سالار په شکل ڪنبي ورور او د گلالی-په شکل ڪنبي مور ورکړي وه-

يوه ورځ پس د ساحل مېره مور دوي ڪره راغله او جواب ئي ورکړو چي مونږ به دري ورځي پس ڪڍه وږو او بره وطن ته واپس ځو-د سالار نيا تري تپوس وکړو چي د ڪڍي وږو وجه څه ده؟ خبر خو دے ڪنه؟ هغي ورته وئيل چي په کلي ڪنبي مې خاوند باغونه اخستي دي ، د هغي د سنبالبت د پاره زمونږ موجودگي هلته ضروري ده-په اصل ڪنبي هغوي د دوي په ڪڍو وږو حيران نه وو خو د ساحل ورسره غم وه-دلته خوبه ئي دوي څه نه څه خيال ساتلو خو خدا مې خبر چي هلته به ئي څه حال وي-

په هغه ماڻنام چي ساحل دي ڪڍو يوږه ، سالار ڊپر خفه وه او په دغه شپه ئي ډوډي هم ونه خوږه او اوده شه-سحر گلالی ځان ته رانزدې ڪړه او تپوس ئي تري وکړه چي په ساحل پسې خفه ئي؟ سالار ورته په خله څه ونه وئيل خو د سترگو نه ئي برغي برغي اوبنڪي راتوي شوې چي مور ئي هم زړه ٽينگ نه ڪړي شه-مور او زوي يو شان وڙل-ساحل هغوي سره ڊپر اموخته شوے وه او دوي هم هغه ڪله پردے نه وه گڼلے-

شپږم ټوک

هغه وخت ټول حېران شو چې کله سالار سحر جومات ته لاړه نو خه گوري چې ساحل د جومات په گوټ کښې غلې ناست دے او سپپاره ئې مخې ته اېښې ده. د سالار چې څنگه ساحل په نظر راغلو نو واپس ئې کور ته رامنډه کړه او په يوه چغه ئې د کوڅې نه مور ته نعرې کړې. مورې! --- مورې! --- وه مورې! ساحل خو په جومات کښې دے ، هغه خونه دے تلے . مور ئې کوڅې طرف ته په دو را روانه شوه . خه گوري چې په دې کښې ساحل په کوڅه رادننه شه او گلالي داسې خپل ځان ته راجخت کړه تا به نه وئيل چې دا پردے زوے دے. بې واره بې واره ئې په مخ او سر ښکل کړه . سالار ترې نه داسې جخت لاسونه چاپېر کړل لکه چې ډېره زمانه پس دوه ورك شوي ورويه يو ځاے شوي وي.

د سالار نيا هم ډېر خوشحاله شوه خو لږ ساعت پس ئې نږور ته اوئيل که په ده پسي پلار راشي نو دا خبره به ضرور کوي چې دا مونږ پاتې کړے دے نو دغه وخت به هغه له خه جواب ورکوو. ساحل ورته وئيل ادې غم مه کوه زه به ورته وایم چې زه په خپله پاتې شوے يم. زه هغوي سره نه ځم. زما دا کور دے ، سالار زما ورور دے ، زه هلته نه ځم. د سکول په دوران کښې چې به کله هم د پلارانو ذکر راغلو نو ساحل او سالار به دواړه د يو شان کيفيت نه تېرېدل خو دواړو په ژوند کښې ډېرې تاوډې سرې ليدلے وې نو د عمرونو په لحاظ خو دواړه واره وو ولي د حوصلې په حساب د غر برابر وو . عجيبه خبره خو داوه چې د ساحل مور پلار هډو ده پسي په شا ونه کتل ، هډو تپوس ئې ونه کړه چې

زمونږ نه وروستو څو ك پاتې دي كنه؟ خو چې تلي دي نو ساحل ئې هېر كړې دے او داسې ئې هېر كړې لكه چې دے هډو وه نه.

وخت روان وه. ساحل او سالار د ځوانۍ په درشل قدمونه كېښودل. سالار په ديارلسم جماعت كېښې او ساحل په دولسم جماعت كېښې سبقونه وئيل. دواړه ډېر همتناك هم وو د سبق وئيلو سره سره به ئې د پتېي په كار كېښې هم دلچسپې اخسته. هر څو كه مور به منع كول خو هغه به ئې قائله كړه او د هغې ويره يا خدشات به ئې رفع كړل. دې سره سره به دواړه كمپيوټر او انگلش لېنگويج سنټر ته هم تلل. په خپلو همخولو كېښې ډېر په ښو نومونو يادېدل او نورو خلقو به هم خپلو بچو ته د مثال په توگه وړاندې كول. د جومات په خدمت كېښې به هم د هر چا نه وړاندې وو. نمونځ له به په باقاعديگي سره تلل او د قران پاك تلاوت به ئې هم كوو. په لېنگويج سنټر كېښې د ساحل يو ملگرمه وه، مشال نوم ئې وه. دوي دواړه چې د لېنگويج سنټر نه فارغ شونو دواړو ځان له په ارباب روډ كېښې يو سنټر جوړ كړه. د سنټر كار ښه روان شو او ډېرو هلكانو او جينكو پكېښې داخلي واخستې. او معقوله امډني به ئې لاس ته راتله. ساحل به خپله ټوله امډني مور له وركوله او د كور لگښت په ښه توگه سر ته روان وه او د ژوند گړۍ ئې په ښه ډول تېرېدې.

يوه ورځ چې سالار د كور زور سامان لټوه نو په كاغذونو كېښې ئې د پلار هغه خط هم راوته چې د مرگ نه وړاندې ئې د وصيت په طور ليكلې وه. په خط كېښې ئې ليكلي وو چې بچۍ ته دا فكر ونه كړې چې ستا پلار مړ دے، نه ستا پلار ژوند دے دے او تا سره دے. هېڅ غم مه كوه او همت كوه ځكه چې ځوانان په همت او محنت ښه ښكاري. ستا د پاره پښتون قام او پښتونخوا خاوره هر څه هر څه دي. په دې باندې به ته

د خپل پلار او د مور مینه ماتوي. ته به په خپله هم یو پتنگ ئې چې د خپل وطن د پاره به اور ته دانگې او ستا ملگري به هم پتنگان وي. ته به د پښتون قام شمله اوچته ساتې ، ستا د ژوند قصه به د افغان وطن د ننگ او عزت خیال ساتل وي. تا ته به همپشه د خپلو اتلانو مثالونه مثالونه وي. او ته به د دغه مثالونو بل ساتلو د پاره خپله وینه ورکوي او دا به بل ساتې. کله چې ته په داسې حالاتو کښې تنگ شې ، بې وسه شې او د هر طرف نه درباندي مزکه تنگه شي او تورې تیارې شي نو بیا به هم ته د خپل مرام نه مخ نه اړوي. دا زما وصیت هم وگڼه او ارمان هم.

سالار چې څنگه خط ولوسته نو یو ساعت ئې په لاس کښې نیولې وه او هېران هېران ئې ورته کتل او په ډېر ډونگي سوچ کښې لاړ خو د مور په اواز د سوچونو د سمندر نه راوته ، خط ئې په جیب کښې واچوه او په پاڅېدو پاڅېدو کښې ئې ځان سره عزم وکړه او خپل پلار ته مخاطب شه چې بابا زه به ستا هر یو ارمان پوره کوم او د خپل وطن د پاره به د هېڅ قسمه قربانۍ نه مخ نه اړوم.

اووم ٽوڪ

گلالی له پلار یو گوتمه ورکړې وه چې هغه ئې د لاس نه ووبسته او ساحل ته ئې ورکړه چې بیجی دا زما له طرفه ستا د پاره نخښه ده او چې کله هم زه درسره نه یم نو دا به زما یاد درکوي. ساحل ورته وویل چې خدای دې نه کړي موری چې ته او زه به سره بیل شو او گوتمه ئې د مور نه واخسته ، په ډکو سترگو ئې شونډو له یوره ، بنکل ئې کړه او بیای ئې مور ته واپس کړه چې دا زما ده خو ته ئې ځان سره کېږده ، چې کله مې درنه وغوښته نور ا به ئې کړې.

ساحل او سالار دواړه کور کښې ناست وو ، قهوه ئې څښله او په خبرو کښې مشغول وو. په خبرو خبرو کښې ورته ساحل وویل چې سالاره زما خیال دے چې زه د UK د پاره اپلائی وکړم ستاسو څنگه خوښه ده. که سمه ئې وخوړ نو سبق به هم ووايم او دلته به تا سوله څه بڼه ژوند هم پیدا کړم. د گلالی خو زړه نه وه خو سالار په دې خبره رضا وه او مور ئې هم په دې پوهه کړه چې ساحل کومه خبره کوي ، ډېره بده نه ده ځکه چې دې سره به د هغه ژوند هم جوړ شي او ته ئې مور ئې نو تا به هم نه هېروي. ساحل کوشش شروع کړه او خپل درخواست ئې د لندن په اېمبېسی کښې جمع کړه او د خپل پوهنتون او لېنگویج سنټر کار ئې هم جاري ساته. ساحل ډېر ساھو سرے وه داسې هم د انگلېنډ په طمع نه وه چې گنې ما درخواست ورکړے نه دے او بس منظور شوے نه دے. دغه هوبنتیارتیا د هغه د لومے والي غټ ثبوت وه.

مياشت نېمه پس د اېمبېسی نه کال راغلو چې ساحل دې د انټرویو د پاره حاضر شي او چې د انټرویو نه واپس راغلو نو ډېر مطمئن

نه خو بي طمعي هم نه وه. حڪه چي د هغه په انټرويو ڪنبي د سوالونو جوابونه هغه دومره په ډاډه زړه ورکړل چې سوال کونکي ئې حيران کړل. ساحل چې خه وخت دې سوال چې دا يو جمهوري ملک دے په کوم ڪنبي چې تاسو اوسئ په جواب ڪنبي وئيل چې نه زه دے ملک ته جمهوري ملک نه شم وئيل حڪه چې دلته پنخه لومے قومونه اوسيري پښتون، بلوچ، سندے، سرائيکے او پنجابے او داسي ځيني واره خو په خپلو وطنونو يو هم اختيار نه لري او د مضبوط مرکز په نوم پنجاب يو استعماري قوت دے، د هر يو استحصال کبري نو په ظاهره که دلته جمهوري حکومت وي خو په شائي نور قوتونه ولاړ وي او د قام او د هغوي د وطن وسائل لوټلے شي. دغسي چې ساحل ډبر په تفصيل د خپل وطن د وسائلو، معدنياتو، دولتونو، خوش بختو او بد بختو ذکر وکړه نو د هغوي توجه ئې خان پله راوگرخوله او انټرويو ته ناستو کسانو يو بل ته وکاته.

ساحل هم هاغه شان په خپل کار ڪنبي بوخت وه لکه چې وړاندې وه خو طمع ئې نه وه قطع شوې او هم هغه وشو، ورپسي د کونسل گري نه اطلاع وشوه چې هغه دې خپل پارسيورت او نور ضروري کاغذونه دوي سره جمع کړي. ده داسي وگڼل چې دا د کار کېدو ابتدا ده او که نصيب ئې شوم وي نو ډبر زر به په خپل دغه مقصد ڪنبي کامياب شي. هغه ډاډه حڪه وه چې د هغه حوصلي هغه له زړه لومے کړم وه او هغه به اکثر وئيل چې داسي هم کېدے شي چې سرے به د يو کار اراده په ايمانداي وکړي او هغه به نه کېري.

د ساحل د تلو ورځ راغله خو د گلالي د زړه نه يو خداے خبر وه. اوبنکې وې چې نه ودرېدې او ساحل ئې په دې وئيلو مجبور کړو چې که مورې ته هم دغه رنگه خفه ئې نو زه دغه هر خه ڪنسل کړم، خو هغې ورته وئيل چې زويه زه خو ستا په خوشحالي خوشحاله يم، خفه به ولې

يم خود بيلتون غم ژاړم - ما خو كله هم دا سوچ نه دے كړے چې گنې ته
زما څو نه ئي او نه مې په تا او سالار كښې فرق كړے دے چې ته په
تلو خوشحاله ئې نو زه نه خفه كېږم خو خداے خبر چې ولې زما زړه
ويړيږي - ساحل او سالار دواړو ورله ډېره تسلي وركړه -

ساحل د رسېدو سره اول تيلي فون وكړه چې سالار هېلو وكړل
نو په دوېمه خبره ورته ساحل وكړه چې مور له وركړه او مور ئې كه هر څو
زړه كلك كړے وه خو اخر مور وه نو د سلام اغستو نه مخكښې غريو
ونيوه او په ژړا ژړا كښې ئې ورته فقط دومره اوئيل چې زويه! هېره دې نه
شم گنې زړه به مې وچوي او ساحل ورته وئيل مور دا به وخت ثابته كړي
چې زه ستا او د سالار د پاره څه كوم - په ځان به هره سخته يوسم خو تاسو
به رانه هېر نه شئ چې د مور اوبښكو ئې د تم كېدو لاره نه نيوه نو فون ترې
نه سالار واخسته ورته ئې وئيل ته اوس مسافر ئې پكار ده چې تاله ډاډ
در كړي ، دعا درته وكړي نو دا درته ژاړي - زړه بښكته پورته كوه مه زه د
دي ډېر خيال ساتم خپله برخه هم او ستا برخه هم البته ستا مينه نه شم
وركولې ځكه چې دغه ستا او د مور معامله ده نو دې كښې به درته
دروغژن شم او خړت خړت په خدا شه - بيا ورته ساحل د خپل رسېدو
حال، هلته د پاتې كېدو حالات او د پوهنتون ژوند او د نويو ملگريو حال
بيان كړه - ډېر ساعت ئې خبرې وكړې او دوي مور او زوي په دعاگانو
ساحل وستاښه او خداے په امانې ئې وكړه -

درې كاله د سترگو په رپ كښې تېر شو - په دې درې كاله كښې
به ساحل د سبق وئيلو سره سره څه لږ ډېر كار هم كوه چې د خپل سبق خړج
به ئې هم پوره كوه او كور ته به ئې هم پېسې رالېږلې خو اوس چې د سبق
نه فارغ شه نو مستقل كار ئې هم پېدا كړه -

د سالار چې د معقولې امدنۍ لاره هواره شوه نو د ساحل په صلاح ئې د ,,افغان خبریتا گوند (افغان اویرنس مومنت)، په نامه یوه ډله جوړه کړه او ډېر ځوانان ئې پیدا کړه چې دغه کار په مخ بوځي. گوند یا تنظیم به ورځ تر ورځه ترقي کوله. سالار پوره وخت ورکړه وه او په دې لړ کښې ئې مور هم مدد کوه. د تنظیم د لارې اولس په دې خبره پوهه شه چې په دې وطن کښې مونږ غلامۍ زندگي تېروو او دلته د اوسېدو د پاره یوه سمه دمه معاهده پکار ده چې په کښې سیالي هم وي ، سرلوري او ازادي هم. د دې تنظیم برکت وه چې په ډېره لږه موده کښې ټول اولس د خپلو ستونځو، کړمو او بد بختیو نه خبر شه.

اوس وخت وه چې اولس د یو لوی انقلاب د پاره تیار شه او د ساحل په یوه چغه درست وطن د هر قسم قربانۍ د پاره تیار وه. په دې حقله په سالار باندې وخت په وخت سخت حالات هم راغلي وو خو هغه د خپل پلار په شان او د هغه د وصیت مطابق ډېر په عزم او حوصله مخ په وړاندې روان وه. نه ویرېده او نه سترې کېده. هغه به هم ډېر په سوچ قدم کېښوده او د هرې معاملي صلاح به ئې ساحل سره په نېټ کوله. هغوي د خپل تنظیم یو وب سائټ هم جوړ کړه وه او په دغه لړ کښې د ټولې دنیا پښتون افغان ځوان گول ته هغوي خپل پېغام رسولی وه.

اتم ټوک

د یوې اوږدې مسافری نه پس ساحل یو ځل بیا د سالار او مور تر مېنځه په خپل کور کښې ناست وه. د خپلې مسافری او د دوي نه د جدای خیرې ئې کولې. او مور ئې په جامو کښې نه ځائېده، هغه نن ډېره خوشحاله وه. ولې به خوشحاله نه وه. هغې ساحل ته د زړه نه خپل زوړ وئيلي وو او ساحل هم ډېر په راستۍ د هغې د دغه مینې جواب ورکړه وه.

یو سحر ساحل او سالار چې د نمانځه نه پس د جومات نه راوتل نو د چکر په غرض ئې د پټیو مخه ونيوله. په لاره سالار ساحل ته ووئیل چې سپمنار د پاره خو تیاره لري کنه. ده ورته وئیل چې تیاره خو لرم خو پکار دا ده چې د وخته لار شو. دغه شان هغوي دواړه کور ته واپس راغلل، د ناشتې نه پس روان شول. د رسېدو نه پس سالار ځینو ملگریو سره د ساحل پېژندگلو وکړه. په دې سپمنار کښې د مختلفو پارټیو، او د ژوند د نور شعبو سره تړلو خلقو نمائندگي موجوده وه چې مذهبي او کین لاسي ډلې هم پکښې وي او سیکولر او ترقي پسند جماعتونه هم پکښې وو.

د سیمینار نمائندگانو ډېر په ازاد مټ د خپلو هدفونو او سیاسي مسلکونو اظهار وکړه او هر چا د خپل نقطه نظر له لوري د خپل جماعت د عمل او کردار د خپلو رهبرانو د رهنمائی لوتی او بدائی بیانولې. د سیمینار ایجنډه په موجوده وخت کې د نړي والې ورورولۍ سره تگ په موضوع جوړه شوې وه خو اکثر ویناکونکیو خپلې ذاتي مسئلې رامخکې کولې او اوږده اوږده تقریرونه به ئې کول. په اصل موضوع یا خو ډېر کسان پوهېدل نه یا د خفیه ایجنسو د "بو" نه ویرېدل

کله چې سالار ته د وینا دعوت ورکړم شه نو هغه اول ډېر په هنرمندی د خپل تنظیم تعارف وکړه، بیا ئې د هغې په کارکردگی رڼا واچوله او بیا ئې په لږه موده کې په اولس کې د دغه تنظیم د پیاوړي کېدو په حقله حقائق بیان کړل. د هغې نه وروستو ئې د ایجنډې مطابق خپل خیالات څرگند کړل او په حاضرینو ئې واضح کړه چې کله مونږ ځان د نړي والې ورورولۍ په صف کې د یو ساھو او رسا اولس په توگه نه وي معارفي کړم تر هغې پورې به نړۍ مونږ ته په شکمن نظر گوري. ده زیاته کړه چې هر کله مونږ د خپل کور نه د انصاف ابتدا نه وي کړم نو تر هغې مونږ په نړي وال کچ د خپل حیثیت تعین نه شو کولې. منافقت به پرېږدو او حقیقت به په خپله هم تسلیموو او خپل ملگري به هم په دې مجبوروو چې غېر جمهوري طرز عمل پرېږدي او د یویشتمې صدۍ د غوښتنو مطابق خپل کردار واضح کړي. د سالار وینا کې یوه خبره هم داسې نه وه چې یا خو واضح نه وه یا ئې پرې څوک پوهېدل نه او که چا پرې ځان نه پوهوه نو دغه به بیله خبره وه خو چې کله هغه د افغانستان د قضیې په تاریخوار ترتیب رڼا واچوله نو د ډېرو "سپین روبرو" تندي تراوه شو. د ډېرو خلقو په خپتو کې د ډالرو گند ښکاره شه. د دې نه علاوه هغه د

قوم په تشریح او توضیح هم زبردسته رڼا واچوله او د پښتونخوا په تاریخي، معاشي، معاشرتي او تهذيبي اهمیت هم په زړه پورې بحث وکړه او کله چې ئې د پښتونخوا په تهذيب، تمدن او د دې ځای د اولس په بې ارزۍ او نا سيالی خبرې کولې نو ډېرو کسانو په خپلو جذباتو قابو ونه مونده او د سترگو نه ئې اوبښکې راپرېوتې.

سالار په حاضرینو غږ وکړه چې په دې لړ کښې په یو لومړۍ بغاوت، یو ژوندۍ بغاوت، یو کوتلۍ بغاوت، یو ترتیب شومۍ بغاوت، یو نر بغاوت، یو بیدار بغاوت، یو جاندار بغاوت، یو شاندار بغاوت او یو پښتون بغاوت پکار وي، پکار ده چې ټول اولس په یوه ځله، یو اواز، یو قدم سره دغه بغاوت ته هرکله ووايي، نه یواځې هر کله ووايي بلکې د خپلې برخې جدوجهد پکښې هم سره ګډ کړي. دې وپنا سره د لاسونو داسې پرکا شروع شوه چې اواز ئې د استعماري قوتونو خوبونه حرام کړل.

د دې نه پس چې کوم مقررين د وينا د پاره راغله نو د سالار به بيان شويو نکاتو ئې د رڼا اچولو کوشش وکړه يا به ئې هغه سره د اختلاف څه قدرې بوندۍ کوشش وکړه خو د ناستو خلقو له خوا به په رد عمل پوهه شو نو خبره به ئې تاو راتاو کړه.

په دې سيمينار کښې د سالار شرکت او وپنا ډېرې ګټې تر لاسه کړې. د تقريب د ختمېدو نه پس د سالار نه صحافيان چاپېره شول او رنگ رنگ سوالونه ئې ترې نه کول شروع کړل. هغه به هر صحافي ته ډېر په استقامت جواب ورکوه او هغوي به ئې مطمئن کول. د ئو صحافي د سوال (ناسو مزید په دې ملک کښې اوسېدل نه غواړئ) په جواب کښې وئيل چې ما چې په سټېج څه وئيل هغه دومره په تفصيل سره وو چې ستا د دې سوال کولو هډو ضرورت نه محسوسېږي، بېرته هم که دغه وېلېو

وکتلے شي نو تاسو ته به د ټولو سوالونو جوابونه څرگند شي ځکه چې ما د خپلې نظرئې او سوچ پوره احاطه کوونکي وينا کړې ده.

د ډوډۍ او د مانځه د وقفې نه پس چې دوېم نشست شروع شه نو د وينا د پاره اول دعوت ساحل له ورکړه شه چې د گوند سر خپل دے او د انگلېنډ نه خپلې هلې ځلې جاري ساتي. هغه چې څنگه خپله وينا د دې شعر نه پيل کړه چې:

زما ځان زما د خپل قام امانت دے

شروع کړے مې له جبره بغاوت دے

نو بعضې بنياد گر مشران پاڅيدل چې مونږ له د خبرو نمبر نه راکولے کيږي او متنازه خلق به راپاخولے شي ، دغسې يو بل کس هم را اوچت شه او يوه هنگامه ئې جوړه کړه هنگامه چې نعره بازي او دست درازۍ ته ورسېده نو سيمينار سبوتاژ شه او مجبوراً ئې پرېس کانفرنس وکړه او هغه ټول حالات ئې په گټه کړل چې دغه سيمينار کومو خلقو په خپلو ناوړه ارادو وران کړه او گډېرے ئې پکښې پيدا کړه. په سبا له اخبارونو دغه پرېس کانفرنس په جلي سرخيو کښې چاپ کړه چې فائده ټوله دغه گوند (Moment) ته ورسېده او کومې خبرې چې په په سيمينار کښې محدودو خلقو اورېدې نو هغه ډېرې په نمايان طور هر چا ته اورسېدې چې اخر د افغان اولس د خبرتيا د گوند په گټه تمامې شوې او دوي ته د ځوان اولس لا ډېره توجه راوگرځېده.

له بلې خوا رجعت پسندو قوتونو هم د خپلو توپونو خلې د سالار ، ساحل او د دوي د گوند په لور راوگرځولې او دوي ئې د سوشلسټ قوتونو اهلکار او بريخي گڼل خو دوي ډېر په استقامت د دغه مخالفونو برداشت کړل او ډېر په تدبر ئې ورته جواب وئيل.

نهم ټوك

ساحل چې د خپلو تنظيمي کارونو نه وزگار شه نو د مور په اجازت او د سالار په مشوره دوه درې ورځو د پاره د سېل په غرض د اېبټ اباد په لور دواړه وکوچېدل. په لاره ئې شپه په اټک کښې يو ملگري سره وکړه څوک چې په انگلېنډ کښې ده سره يو ځای پاتې کېده نوم ئې کامل خان وه ، نسلاً پښتون وه خو ډېره موده په اټک کښې د اوسېدو له کبله ئې پښتو ژبه هېره وه . ساحل به په انگلېنډ کښې هغه ته خپل تاريخي حېثيت او اهميت په گټه کوۀ او دا به ئې ورته وئيل چې اټک او ميا والي د پښتونخوا وطن برخې دي نه چې د پنجاب او دغه علاقه ته زمونږ په جُش کښې قابضه پښتونخوا وئيلي کيږي لکه څنگه چې شمالي پښتونخوا ، جنوبي پښتونخوا ، مينځنۍ پښتونخوا يا قبايلي پښتونخوا او قابضه پښتونخوا . ساحل سالار ته د هغه ټولو مجلسونو او بحثونو ذکر وکړه چې په دغه لړ کښې به ئې کامل سره ذکر کوۀ . د کامل په رگونو کښې روانه وينه پښتنه وينه وه . هغه کله هم د ساحل مخالفت په دې بنياد نه وه کړې چې گڼې هغه له بدنيتۍ نه دا خبرې کوي بلکې د کله چې هغه په دې حقيقت پوهه شوه وه نو په سنجيده انداز کښې ئې دا فکر کوۀ چې دا وطن کوم چې پېرنگي د خپلو ناوړه عزائيمو د پاره په ټوټو وېشلې وه ، يو ځای کړي ، خپل نوم پرې کېږدي او پښتو ئې د نصاب ، عدالت، روزگار او سرکار ژبه وگرځي او د دې وطن په دولتونو د دې ځای د اولس اختيار راوولي او اولس له سياسي او معاشي ازادي ورکړي .

ساحل او سالار په لاره لاره ډېر مجلس وکړه او د سپل د تلو په وخت هم د خپل کاره نه بې فکره، بې غوره او بې طمعې نه وو. ساحل سالار ته وئيل چې تا کوم نظم ليکلې، ما ته دې ذکر کړې وۀ خوبيا سم نه شو نو که درته ياد وي چې راته ئې واوړوي. سالار چېب ته لاس کړه او خپل ليکلې تازه نظم ئې ساحل ته واوړوه. سالار چې نظم شروع کړه نو ساحل موټر د سړک په غاړه د يوې گورې ونې د لاندې اودروه وئيل ئې ستا د نظم نه خوند اخلم نو بيا به څو-----

سالار نظم شروع کړه:

وطن راباندې گران لکه د مور لکه د پلار

زه غواړم چې ئې خپل کړمه هم واک او هم اختيار

د غرونو د سيندونو نه ئې سل ځله شم څار

افسوس چې مې اولس نه کړه تر اوسه چا بېدار

اي خاورې پښتنې يم ملامته به تر دې

تر څو چې ازار نه کړم څوک چې تا ساتي ازار

په تا باندې فدا يم په تا باندې ژوند مې

هم ستا د پاره وبه کړم په ځان باندې ناتار

زه تاسره خوشحال يم په څنگ کښې په مسکن

بغېر ستا نه هېڅ نه يم که ډېر شمه هونبیار

په مینه کښې که ډېر شمه کولې ریاضت
هم زه یم ستا د ننگ د لومې لښکر نامتو سالار

ساحل د نظم نه ډېر خوند واخسته او سالار له ئې ډېر داد
ورکړه. دوي چې اټک ته اورسېدل نو کامل خان ئې انتظار کوه ځکه چې
دوي د خپل راتگ نه هغه خبر کړې وه. کامل ورته نور مقامي ملگري هم
راجمع کړي او دوي ته ئې ډېر د درناوي پروگرام جوړ کړم وه. اصل
کښې ساحل او سالار د مسلسل سياسي کار نه ډېر ستړي شوي وو نو د
دمه کېدو د پاره ئې د سپل لاره ونيوله خو دلته هم د خپل وطن مینې دوي
په قلاړه پرې نه ښودل او په اټک کښې هم دوي دغه مجلس ته چې د دوي
په درناوي کښې راغونډ شوم وه وينا وکړه او د خپل وطن په تاريخ ،
کلتور او مېړني لرغونتوب ئې ورته خبرې وکړې. د دغه مجلس اثر دا
وشه چې دغه ملگريو دوي ته دلته د بيا راتلو دعوت ورکړه او دوي هم
هوډ وکړه چې د خپلو نورو کارونو نه وزگار شي نو دلته به خامخا راځي
او تنظيمي کار به هم وکوي.

ننن مجلس هم د دوي د ځان او د ملگريو د پاره يوه نادره موقع ئې د
ملگريو سوالونو ته جوابونه وئيل.

سوال : د اسلامي سلطنت په اړه ستاسو څه فکر دے؟

جواب : ملگرو! د اسلامي رياست بنيادي تصور په اسلام کښې نشته
لکه چې د نبی اخري زمان نه پس دغه تصور د قران يا حديث نه دے
ثابت، د اسلام ابتدايي وخت ته مونږ اسلامي رياستي نظام وئيلې شو
ځکه چې هغه وخت به ټولې فېصلي د وحی په صورت کښې کېدې خو د

نبي عليه السلام د وفات نه پس چي د وحي سلسله ختمه شوه نو دغه تصور هم ورسره ختم شه. د رياستي امورو د پاره د ادارو او د ادارو د سرمشر د انتخاب طريقه كار، رياستي امور چلول او د رعايه په مينځ كښي مضبوط تعلق برقرار ساتل، حرب، قضا او بېت المال يا خزانه په هر دور كښي جديد سياسي عمل دے چي په يو ځاے ودرېدل ئي تاوان گڼل شي. د علم حصول، جدت ته اپروج لرل د ملكونو تر مينځه تجارتي، سياسي، علمي او ادبي روابط قائمول، خپل اولسي معيار جگول، پسماندگي له مينځه وړل او گاونډي هېوادونو سره ښه گاونډيتوب جوړول د هر هېواد د خپل ضرورت مطابق سنجولے، جوړولے او وده ورکولے شي چي په يو نظام كه هغه اسلامي وي، كه سېكولر يا بل يو نظام وي په يو وخت په ټوله دنيا منل د عقل نه ماورا خبره ده ځكه چي د دنيا قامونه ورځ تر ورځه نوې نوې تجربې كوي په دې كښي كه څه خلق كښيني او په زړه شوخند وهي نو انجام به ئي يقيني طور سره تباهي وي. د دنيا په زړو مذهبونو كښي چي كله پورې ټېكداري سسټم رائج وو نو معاشره په ځاے ولاړه وه خو كله هم چي رياست د مذهب د غلامۍ نه ځان ازاد كړے دے نو د ژوند په هر مېدان كښي ترقي راغلے ده او دغه سلسله لا ولاړه نه ده. په دې كښي چي كومه معاشره يا كوم خاص فكر لرونكي طبقه د دغه زړې دائرې نه نه ده راوتې نو اولسونه ئي ذهني بيماران، بنيادگر، خوار او زار دي. اسلام كله هم د داسې رياست پېش بندي نه كوي چي پكښي انسانان د انسانانو غلامان وي، عقل او فكر شل وي او معاشره په ځاے ولاړه وي.

سوال: په عالمي او قامي ستونځو كښي د مېډيا څه رول پكار دے؟

جواب: انفارمشن مېډيا په اصل کښې د صنعتي دور پېدوار د مې چې الېکټرانک او پرنټ مېډيا پکښې دواړه شاملې دي. دوي په ابتدا کښې اولس ته تش خبرونه رسول خو بيا ئې د بحثونه او تجویزونو ورکول شروع کړل او داسې علم او عقیده ئې د يو بل نه جدا جدا دائرو کښې ودرول. د اظهار د پاره يوه ازاده لاره په وجود کښې راغله. په جديده دنيا کښې د انفارمشن سهولتونو زياتېدو سره ئې وده هم وکړه خو بعضې رجعتي معاشرو کښې مېډيا کمزوري ، ناتوانه او په ځان بدگمانه ده چې اولسونه ئې د خپل معاش په پست ترينه پورې. په ځان پورې حېران دريان ولاړ دي او نورې دنيا ته په حسرت حسرت گوري.

نېمگړې يو حسرت چې د حسرت چا پوره نه کړه

حسرت د زړه حسرت ته په حسرت حسرت کتل

مېډيا د اولسونو په ترقي کښې يو مهم رول لوبوي او د هغوي د علمي ، اخلاقي ، روحاني او معاشي ودې د پاره کار کوي. د بد اخلاقي ، کرېشن، اقربا پروري، مخ نيوم کوي او په هر هاغه چا تنقيد کوي څوک چې په ناوړه عمليات کښې ککړ وي. په کومو معاشرو کښې چې مېډيا اختيارمنه او ازاده وي هلته که هر څومره هم طاقتور سرې ولې نه وي مېډيا ئې جهان ته مخامخ کوي. په قامي او عالمي ستونځو کښې مېډيا تور ته تور او سپين ته سپين وايي پکار ده چې مونږ هم د نورو ازادو قامي او خودمختاره اولسونو تقليد وکړو او زمونږ ځوانان بايد چې په تحريري کارونو کښې يو سترې وکړي او ځان د جهان د متمدنه قامونو په صف کښې او دروي گنې زمونږ قلمونه به همېشه په څو ټکو خرڅېږي او نيلا مېږي او په حقيقت کښې هم داسې ده.

مېډيا د يو ملت په سياسي سېټ اپ کښې هم مثبت کردار ادا کوي ، رايې عامه هواروي او جهموري کلچر له وده ورکوي. کوم خلق چې مېډيا

د انډستري په توگه د زېر صحافت په چوکاټ کښې پابنده ساتي دغه خلق خو ذاتي مفاد حاصل کړي ولې معاشره د پسماندگۍ کندی تر پرمخې پرېباسي ، مونږ هم له هغو خلقو نه يو کوم چې د مېډيا د ازادۍ نه محرومه دي او مېډيا د رياستي ادارو په غلامۍ مجبوره ده . يوه مخصوصه صحافتي ډله ئې د خود پرستۍ ، انانيت او نرگسيت ښکار ده . د دوي دغه کردار د يو بيمار تمدن نشاندهي کوي او د يو نفسياتي بيمار قوم په هم هغه حالت کښې د پاتې کېدو ذمه دار دي ، دا خلق په تاريخ کښې مجرمان دي ، په اولس کښې مخ تورن دي او جهان کښې بې وقعته دي .

مېډيا په عالمي او قامي ستونځو کښې د يو مسيحا کردار ادا کوي خو هر کله چې خپله ذمه داري په احسنه توگه تر سره کړي ځکه چې مېډيا د يو اولس ورك او پټ صلاحيتونه ښکارولې ، روزولې او رنولې شي . د فرسوده او رېږدلي نظام نه انساني سوسائتي سوچه ، ساهو ، سپېڅلي او ځلنده مقام ته رسولې شي . په اولسونو کښې د برداشت ماده پېدا کولې ، بحث ته دوام ورکولې او نتيجې اخذ کولې شي . دليل او برهان له وده ورکولې شي او د ډز او ټوپک مسلسل غندنه ، د قلم او کتاب حمايت د ښېگړې او ورورولې درس عام کولې شي . د فرسوده جاگيردارۍ او د هغې نه پېدا شوي قباحتونه له مينځه وړلې شي خو دا کارونه هله ممکن دي چې مېډيا په اصلي معنو کښې خپل مقام ، حيثيت او مرتبه وپېژني نو بيا به د عالمي او قامي ستونځوي په حل کولو کښې مهم کردار ادا کړي .

سوال : په رياست کښې د عدليې د کردار په حقله تاسو څه وائئ ، انصاف عام کول او يقيني کول به څنگه اسان او ممکن شي؟

جواب : په ترقي يافته دنيا كښې انصاف په عملي شكل كښې نافذ دے او د عدليې حكم په هر چا يو شان لاگو دے ، د انصاف د ادارو د توهين تصور ئې له مينځه وړے دے چې درې بنيادي عوامل ئې دي :

1. د عدالت احترام
2. د منصفانو تقدس او د هغوي كردار
3. د منصف او انصاف غوښتونكي تر مينځه باهمي اعتماد

دا درې واړه توکي د دې خبرې ضمانت ورکوي چې ټول به د انصاف تقاضې پوره کوي ، د ذاتي مفاداتو نه به غوره وي ، د تعصب نه به پاك وي او د ملك ائين به د هر څه نه مقدم گڼي . انساني اخلاقيات د جديد معاشري په رغاوڼه كښې د خپلو رواياتو ساتنه ، د معاشري د هر مکتبه فکر د ماهرانو تر مينځه باهمي روابط ، باهمي احترام ، قوت برداشت ، ډاډيلاگ او د نتايجو تسليمول د انصاف بنيادي تقاضې دي . دغه تقاضې په خپل وخت او خپل حالت كښې په سالمه توگه منل ، د ملك هر وگړي د قانون په نظر كښې يو شان تسليمول د عدل او انصاف د پاره دومره اهم دي لکه چې د بدن د پاره ساه . حکمران او عام وگړي به يو برابر وي ، توهين که د عدالت وي که د فرد يو هومره سزا ئې پکار ده . د جزا او سزا نظام به هم د تعصب نه پاك ، د جانبداري نه ازاد او د جذباتو د اثر نه خالي وي ، هم دا به اصل انصاف وي گڼي توهين که د عدالت وي ، که د افرادو تاواني لوبه ده .

سوال : مذهبي خلق مدام دا وايي چې د دنيا اکثر ملکونه د اسلام خلاف دي ، تاسو دې باره كښې څه وائئ .

جواب: گران ملگریه! زمونږ په دغه طبقه کښې په ډېر اضطراب سره دا غلط فهمي ورځ تر ورځ سپوا کيږي چې مغربي ملکونه زمونږ خلاف دي ، اول خو د مغربي ملکونو دا خبره غلطه ده ځکه چې دا خو د جغرافيايي حدونه دي څنگه چې بعضې ملکونه زمونږ په مغرب کښې دي ، داسې زمونږ ملک هم د ډېرو ملکونو د پاره په مغرب کښې دے نو ایا مونږ دغه ملکونو د پاره د دښمن حیثیت لرو - دویمه خبره دا ده چې که څوک وایي چې دا ټول ملکونه زمونږ بر خلاف دي نو مونږ کښې خو به څه مسئله نه وي؟ زمونږ دیني طبقې د اولس په ذهنونو کښې دا خبره اچولې ده خو افسوس چې په صحي توگه دوي سره دا دې خبرې ثبوت او دلیل نشته. په برطانیه یا د یورپ په نورو ملکونو کښې زمونږ مسلمانانو ته د مذهب او د کلچر ښه پوره پوره ازادي او د خپل مذهب د تبلیغاتو ورته هم ښه په جار د کولو اجازت دے نو په دې تناظر کښې وگورو نو دا یوه هسې پروپېگنډه ده چې د اصلاح یا د مخ نیوي ضرورت لري او بله خبره دا ده چې دا هم د اسلام د بنيادي تعلیماتو خلاف خبره ده چې تر څو یوه خبره تحقیق ته نه ده رسېدلې نو منل ئې نه دي پکار نو غوره خبره دا ده چې زمونږ ځوان نسل داسې خبرو ته متوجه اوسي او په ناروا پروپېگنډو خپل وخت نه خرابوي - دا منل هم یوه گونه ضروري دي چې ښه او خراب خلق په هر معاشره کښې وي ، باید چې په دغه قسمه ملکونو کښې څوک متعصب مذهبي سرے وي چې په انفرادي توگه د هغه خیالات د چا د مذهب باره کښې سم نو وي نو دا خو ځان له خبره ده - دغه قسمه خلق زمونږ تر مینځه هم کېدے شي او په نورو ملکونو کښې هم - بهر حال څوک هم د چا مذهب نه شي خرابولے خو بنيادي خبره د برداشت ده ، پکار ده چې هر څوک د بل مذهب ته هم دومره احترام ولري لکه چې خپل

مذهب ته ئې لري ، بيا په يقين سره وئيلې كېدې شي چې د تصادم
امكان پېدا نه شي.

سوال: زمونږ ملگري چې د يو ازاد او خپلواك وطن خبره كوي نو دې د
پاره مونږ څه تيارې لرو كنه؟

جواب: ما دا خبره په نورو ډېرو ځايونو كښې هم كړې ده او زمونږ د
جنبش ملگري په دې كښې هېڅ قسمه ابهام نه محسوسوي چې د يو قام
دپاره د ټولو نه ضروري خبره د هغوي خاوره ده چې د مور حيثيت لري ،
او مور خلق په خپل انداز كښې پته او مړه ساتي نه چې د بل په طاقت ئې
ساتنه او پالنه كوي.

زمونږ تحريك د خپلو ابتدايي ورځو نه تېرېږي ، زمونږ ملگري ډېر په
سنجيدگۍ د قامو مسائيلو نه نيولې تر قامي ازادۍ پورې ټولې ستونځې
په نظر كښې ساتي ، سائنسي حل ئې لټوي او د دنيا د ټولو دانشورانو ،
پوهانو او ازادي خوښو اولسونو سره په تماس كښې دي ، د هغوي د
تجربو نه استفاده، د هغوي نه د اخلاقي كومك تر لاسه كولو او په وخت د
ضرورت د هغوي نه مرسته اخستل ټول هاغه اېشنز دي چې زمونږ ملگري
ترې غافله نه دي.

ژوندي قامونه د خپلو غلطيو نه زده كړه كوي او خپله لاره ، منزل ، تك او
سفر د منزل په لوري ځان ته اسانوي او د خپل ذهني توان او توازن په كچ
د خپلو ارمانو د سر ته رسول په لور چټك قدمونه اخلي.

د دې ځامې نه دوي سحر د اېبت اباد په طرف روان شول .
ساحل ورته وئيل چې ملگريو په خداې يقين وكړئ چې زمونږ دا وطن د
برطانيې نه هم بنائسته دے خو كاش چې هاغه شان قيادت ئې ونه موندۀ
چې خپل وطن ازاد او اباد كړي . سالار ورته وئيل چې دا ظلم خو مونږ

سرہ برطانیہ کپے دے چي دلته راغلي او مونږ ئي سياسي طور تس نس او تالا ترغه کپي يو۔ ساحل ورته وئيل چي زه خو تاسو ته د برطانيہ سر نه وينخم خو يوه خبره ده چي هغوي دلته کوم نهري نظام، د پوليس نظام، عدالتي نظام، د ريلوي نظام او نور دفتري نظام جوړ کپے هغه يو بهترين نظام دے او مونږ ترې تر اوسه پورې استفاده کوو دا بيله خبره ده چي دغه نظامونه وروستو د چا لاس ته پاتي شول نو هغوي هاغسي ونه چلولے شول۔ ټول سسټم ئي د گډوډي او گپږي سره مخامخ کپے۔ شايد چي دا د دې خلقو د غلامانه ذهنيت اپروج وه چي د دغه نظامونه ئي د بنه کېدو په ځاے تاوان سره مخامخ کړل او يو گنجلك شکل ئي ورله ورکپے ځکه خو د خلقو د ژوند معيار د زوال په لور روان دے۔ کامل د ده د خبرو تائيد وکپے او زياته ئي کپه چي مونږ هلته د دې ځاے اولس چي هلته د مسافري ورځي تېروي گورو نو ډېره منډه وهي، ډېر همت کوي او دغه منډه او همت د برطانيہ د ابادۍ په لږ کښي لومے رول لوبوي که د دغه همت او محنت لسمه برخه هم چا دلته په ايماندارۍ کار وکپے نو لري نه ده چي دا وطن هم گل او گلزار شي۔ سا لار ورته وئيل چي مونږ عزم کپے دے چي اول به دلته اولس ته سياسي ازادي پېدا کوو او بيا به که خبر وه خپل اولس ته د بنه ژوند تېرولو هنر هم وربنايو خو که اولس دې کښي زمونږ کومک وکپي۔ کامل ورته وئيل چي اولس ته چا دغه درس نه دے ورکپے گني تاسو وکتل چي د اټک غوندي ځاے کښي چي تاسو خلقو ته مجلس وکپے هغوي درسره څنگه ومنه؟ او د خوشحالي څرگندونه ئي وکپه او تاسو ته ئي بيا د راتلو دعوت هم در کپه دا ولې؟ دا ځکه چي تاسو رښتيا وئيل او رښتيا په زړه کښي ځاے نيسي که زړه د کاني ولې نه وي؟

دوي په دې خبرو خبرو کښې اېبت اباد ته اورسېدل. د گادي نه د کوزېدونه نه پس ساحل کېره راواخسته اول ئې تصويرونه ويستل او بيا د هوټل په طرف روان شول. دوي په اېبت اباد کښې دوه ورځې تېرې کړې او يوه شپه ئې په نتياگلي کښې وکړه. ساحل وئيل چې زړه مې کيږي چې يو څو ورځې نورې هم تېرې کړو خو مونږ ته کار ډېر دے او وخت لږ دے نو دوي د ښه گرځېدو او سپل کولو نه پس واپس راروان شو.

ساحل يو وار بيا انگلېنډ ته لاړه. هلته خپل کاروباري مصروفياتو سره سره په جهاني کچ د گوند ملگريو سره اړيکې بيا د سره ونيولې. دا وار د دوي د گوند ممبر شپ د نور کله نه په څو چنده زيات شه او دوي هم په باقاعده ډول په پښتونخوا او افغانستان کښې به بيلو بيلو ښارونو کښې خپل دفترونه پرانستل او يو ترتيب ئې برابر کړه. له دې علاوه ئې په تعليمي سکيمونو هم کار پېل کړه او د سکالرشپ له لوري گڼ شمېر ملگري مختلفو ملکونو ته ولېږل چې په نتيجه کښې يو ډېر تعليمي کېږي په وجود کښې راغے چې د دوي د انقلابي او فکر د ودې سبب وگرځېد.

نن په برطانيه کښې ساحل د گلوبل اسلامک مومنټ ځوانانو ته په سيکولر ازم ليکچر ورکوه. ده وئيل:

”گرانو ملگرو! زمونږ مذهبي خلقو سپکولرازم د الحاد، کفر او د بي دينۍ په شکل کښې اولس ته وړاندې کړے دے خو دا د جهالت نه ډک کوشش دے. لومے مسلمان مفکر ابن رشد د سپکولرازم مشر گڼلے شي. ده د ارسطو په فلسفه باندي داسي بحث کړے دے چې رښتياو ته د رسېدو د پاره دوه لارې دي، يو د مذهب لاره او دوېمه د فلسفې لاره ده.

دا شان ابن رشد په ورومبي ځل په مسلماننه معاشره کښې فلسفه د مذهب نه جدا کړه او سپکولر نظر ئې وړاندې کړه.

ملگرو! په جديد دور کښې د دې فکر ورومپه مشر د برطانيې مصنف جارج هولې اوک دے چا چې په 1846ء کښې د عيسايانو د مذهبي خلقو د تسلط او د مداخلت په دور کښې د دنياوي ستونځو حل په دنياوي فکر کښې پيش کړه. ده د دې خبرې وضاحت داسې کړه وه چې سپکولر فکر دين د انسان نه لرې کوي نه بلکې د انساني فکر په انساني ژوند کښې ځاے پيدا کوي. جارج هولې اوک وايي چې سپکولر ازم دا نه وايي چې په مذهب کښې رڼا او هدايت شته يا نشته.

ملگرو! دا يو غلط فهمي ده چې سپکولر فکر د مذهب مخالفت کوي ، حقيقت دا دې چې سپکولر فکر د عملي ژوند د تجربو نه پيدا کيږي ، د مثال په توگه علم سپکولر دے، هنر ، کائنات او په کائنات کښې روان ټول قدرتي عمل د الله تعالی د پيدا کولو باوجود هم سپکولر دي يعنې دا اصول کوم يو مذهب نه دي پيدا کړي ، د فطرت او د انسان په ژوند کښې داسې ډبرې شمېره مسائل دي چې د هغې تعلق مذهب سره نشته او نه د مذهب مخالفت کوي لکه د فطرت قانون ، فزکس ، طب ، نباتات ، د مادي وسائلو د تنظيم طريقه کار ، د جغرافيه حقائق ، د اولس تر مينځه بنيادي رابطې ، د ذهن د کار کولو قانون او د جېواني ژوند قانون ، يعنې هغه ټول حقيقتونه چې دکومو تعلق د انساني مشاهدې او تجربې سره دے ، هر هغه خبرې او څيزونه چې په دين کښې ئې ذکر شوه دے هغه د ديني تعليماتو لستو نه پس هم په صحيح توگه په کار نه شي راوستې چې کله هم مونږ کومې انساني معاشرې يا د هغې ستونځې حل کوو نو مونږ د عقل او شعور نه کار اخلو ، مثلاً قران کښې راغلي دي چې الله تعالی مزکه او اسمان په شپږو ورځو کښې پيدا کړي دي خو دا خبره منلو

سره هم فلکیات، طبیعات، کشش ثقل او د کائنات نظریه اضافي یعنی د فطرت د قانون بی شمېره معلومات مونږ د انسان د عملي ژوند د مشاهدې نه ترلاسه کړي دي.

ملگرو! یو بل ځای کښې الله تعالیٰ وایي چې ما فولاد پیدا کړي دي چې پکښې د انسان د پاره ډېرې ښېگړې دي. د سپکولر فکر عملي اطلاق په دې صورت کښې دا دے چې مونږ په غرونو کښې د فولاد کاني لټوو چې د غر د کنستو علم دے او مونږ د فولادو جوړولو جدید علم او هنر زده کوو چې پکښې مونږ د دهاتونو بنیادي اصول، د عناصرو د جوړښت اصول، د فولادو جوړولو د پاره د حدت قانون معلوم کړے دے، دې نه علاوه یوه بله عملي شعبه یعنی برقي خیزونه او د هغې د جوړولو علم، بیا مونږ د فولادو جوړولو علم، د کیمیا علم، د برقي خیزونو د حدت پیدا کولو علم سره سره مونږ هنر هم یو ځای کړو نو دې نه پس مونږ په کروړونو ټنونه فولاد پیدا کړو، دې نه پس د فولادو د طاقت د ناپ کولو د پاره د پېمانې جوړولو علم بیا دا فولاد په کورونو، اسلحو او په ډېرو خیزونو کښې په مختلفو شکلونو کښې پکار راولو. دا شان نور هم بلا خیزونه پیدا کوو او ایجاد کوو، د علم او هنر زده کول د کوم مذهب مخالف نه دے. دا خبره یقیني ده چې مونږ داسې ډېر عملي کارونه کوو چې د کوم مذهب په ضد نه دي.

ملگرو! چې کومو سائنسدانانو او انجینرانو دا علمونه او هنرونه دنیا ته وړاندې کړي دي نو هغوي په دې عمل کښې نه مسلمانان وو، نه عیسایان، نه هندوان او یهودیان وو. د دوي د ښه ډېر محنت مقصد فولاد جوړول وو، د مذهب مخالفت یا ملگرتیا نه وه.

یوه ورځ انټرنېټ کښې یو وب سائټ باندي یو جذباتي مسلمان ځوان د فولادو د ایت ذکر کولو هغه لیکلي وو چې په جدید سائنس کښې د

فولادو جوهری وزن ۵۲ دے او دهاغه ایاتونو شمپرهم ۵۲ دے نو د دې مثال په رڼا کښې ثابته شوه چې دا دین رښتونې دے چې دن نه خوارلس سوہ کاله وړاندې دا ایت راغله وه. په دې فکر د اعتراض کولو نه مخکښې زه یوه بله خبره کول غواړم چې په ایت کښې د فولادو د جوړولو او د پیدا کولو هېڅ ذکر نشته چې په عملي کار او هنر کښې ترې نه مونږ گټه واخلو. دا خبره چې د ایاتونو تعداد ۵۲ دے او په جدید سائنس کښې د فولادو جوهری وزن هم ۵۲ دے د فولادو پیدا کولو کښې زمونږ هېڅ مرسته نه کوي، دې نه علاوه په دې خبره کښې ابهام ډبر زیات دے چې قران کې سره زر او سپین زر هم یاد شوي دي چې د لفظونو تعداد ئې د جوهری وزن سره هېڅ سمون نه خوري. مطلب دا چې دا نظر او فکر د جدید سائنس د قاعدې او فارمولې چې په قران کښې ئې ذکر راغله دے نو دې نه علاوه دا نور هېڅ هم نه دي او نه څه گټه لري ځکه چې په داسې خبرو مونږ انسان او علم ته هېڅ فائده نه شو رسولې خو هسې د وخت تاوان کوو ځکه چې تشو خبرو نه هېڅ نه جوړیږي، عملي کار پکار دے. اکثر د یو مذهب خلق د بل مذهب خلقو دپاره مختلف دلیلونه گوري چې خپل مذهب پرې غوره ثابت کړي، صرف دغه ئې مقصد وي. د داسې قسمه اختلاف نه مسئلې جوړیږي. داسې قسمه انسانان د تعصب او منافقت نه ډک وي.

اکثر په ټیلي وژن کښې بعضې خلق د جدید سائنس جدید علمي انکشافات د قران د ایاتونو په رڼا کښې وړاندې کوي خو د دوي خیال یا دعوه تر کومه حده پورې سمه ده یا غلطه خو د دې مثالونو نه دا خبره څرگندیږي چې دا خلق په علمي کارنو کښې دلچسپي نه لري بلکې دا هر څه د خپلې عقیدې د پاره وړاندې کوي چې نورې عقیدې کمزورې ثابتې کړي.

ملگرو! زمونڊ کائنات ڄومره لومے او خور وور دے خو تر اوسه پوري په زرگونو کالو کي د مذهب ټپکدارانو يو ورکوته شان خيز هم ايجاد نه کره خو هر وخت دا خبره خامخا کوي چې څه دي نو په مذهب کښي دي - تر اوسه پوري چې څومره ايجادونه شوي دي او د انسان د خبر ښېگړي ، خوشحالي او سوکالي د پاره په کار راوستلے شوي دي دا ټول د سېکولر خلقو د محنت نتيجه ده او د مذهبي خلقو پکښي هېڅ قسمه برخه نشته - په دغه خلقو يو بل اعتراض هم کيږي چې په سېکولر حکومت کښي د مذهب بنياد ختميږي چې په کومو ملکونو کښي سېکولر نظام دے هلته په مذهب هېڅ قسمه پابندي نشته ، هلته څوک د مذهبي تعليماتو او تبليغاتو نه نه منع کوي - د دنيا په ډېرو ملکونو کښي اوس هم سېکولر حکومتونه شته چې هلته زياته ابادي دعيسايانو ده او چې کوم مسلمانان په دغه ملکونو کښي ژوند کوي هغوي باندې هم هېڅ قسمه مذهبي بندېز نشته خو مسلمانان په خپل ملک کښي د اقليتونو تبليغات نه مني او که څوک ئي کوي نو دوي ئي وژني - برطانيه ، امريکا ، روس ، استراليا او داسي نور هم بلها ملکونه دي چې په تبليغ کولو پکښي هېڅ قسمه پابندي نشته خو د افسوس خبره دا ده چې سعودي عرب ځان ته اسلامي او شرعي ملک وايي مگر هلته په تبليغ باندې پابندي ده - دې نه علاوه د سعودي عرب د بادشاه شکل او صوت غير شرعي او غير اسلامي دے ځکه چې په شريعت کښي د ږبري دا انداز بيخي نشته - په اسلام کښي شهنشائيت نشته او په سعودي عرب کښي شهنشائيت دے .

دوستانو! په زوره مذهب نافذ کولو باندې دوي دا دليل ورکوي چې دا د الله تعالیٰ له خوا ورکړے شوے نظام دے او د دې په راوستلو کښي د انسان د مشوري ضرورت نشته ، په دې حواله ډېرو مليانو ليکل هم کړي دي چې د اسلامي نظام نه بغير د دنيا ټول نظامونه غلط دي او دا به په

زور ختمولې شي چې کله په زور او په قوت ټوله دنيا کښې اسلام راشي نو بيا به دا اصول خپل کړې شي چې "لا اکراه فی الدين" يعنې اول به په زور اسلامي نظام نافذ کړې شي او بيا به دا اصول خپل کړې شي چې په دين کښې جبر او زور نشته - داسې قسمه سوچ په عملي توگه ډېر کمزورې ، ناقص او تباه کونکې دے - په خپله د انبياء مثال د دې خبرې ترديد کوي کوم چې يو پېغمبر هم داسې نه دے راغلي چې د هغه دين د طاقت په ذريعه نافذ شوی وي ، هر رسول او پېغمبر به د تبليغ او ترغيب په ذريعه خلق خپل دين ته راوستل خو دا اختيار به د انسان وه چې د نبی دعوت قبولوي او کنه - د حضرت يونس (ع) مثال په دغه سلسله کښې د اهميت وړ دے ، د قران مطابق يونس (ع) د الله تعالیٰ نه دعا وکړه چې د ده قوم له دې سزا ورکړې شي يعنې الله تعالیٰ ئې په خپل قدرت تباه کړي ، او الله تعالیٰ ورسره دا دې خبرې وعده هم کړې وه چې د کومې سزا غوښتنه حضرت يونس (ع) د الله تعالیٰ نه کړې وه خو د هغه وخت خلقو توبه وېسته او الله تعالیٰ معاف کړل او سزا ئې ورله منسوخ کړه خو د دې باوجود يونس (ع) احتجاج وکړه او دغه احتجاج د ده دپاره د ازمېښت سبب وگرځېده او د الله تعالیٰ د سزا ښکار شه ځکه چې د الله تعالیٰ د حق دين د دعوت ورکونکي دپاره د صبر نه د کار اخستو حکم شوی دے -

په خپله حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د نبوت او د دعوت په وخت کښې د الله نه د طاقت مطالبه نه ده کړې او نه ئې خلق د حکمران په حيثيت دين ته رابلل چې کومو خلقو سره ئې جنگونه شوي دي هغه د دنياوي معاملاتو په معاهدو او د وعدو د خلاف ورزی په وجه شوي دي - دا شان عیسیٰ (ع) ته هم ډېرې پرېشانی وې او د ډېرو تکليفونو نه تېر شوی وه - رسول الله (ص) هم د ډېرو تکليفونو سره مخ شوی وه خو دواړو د صبر نه کار اخستې وه - د نبی حکومت په هغه طريقه راتلې شه چې

خلقو به ورسره اسلام ومنلو تر خو چې به خلقو اسلام نه منلو نو په دغه حالاتو کښې به د نبی د حکمران کېدو هېڅ شان نه وه. د مدینې خلقو رسول الله (ص) خپل بادشاه وگڼلو خو عیسیٰ (ع) دا حمایت تر لاسه نه کړه نو حکمران نه شه هغه بیله خبره ده چې کله یو قوم عیسائیت ومنلو نو د عیسایانو حکومتونه جوړ شو.

ملگرو! سپکولر ازم وایي چې مذهب دې روحاني او ذاتي ژوند پورې محدود کړي شي او د دنیاوي کارونو د پاره دې دنیاوي سوچ او عمل پکار راوستلې شي. اکثر ملیان وایي چې اسلام د نورو مذهبونو نه غوره دې ځکه چې اسلام روحاني او دنیاوي معاملاتو کښې خپله برخه لري او دې نه علاوه نور مذهبونه مکمل ضابطه حیات نه لري خو ملگرو! د دې استدلال څه مضبوط بنیاد نشته، په قران کښې راغلي دي چې " لکم دین کم ولي دین" یعنی ستاسو د پاره ستا او زما د پاره زما دین.

ملگریو! په امریکه، روس، فرانس، انگلېنډ، سپین، اټلي، نیوزی لېنډ، کېنډا او استرېلیا کښې عیسایان ډېر دي، داسې هندوستان کښې هندوان ډېر دي، په جاپان کښې بده مذهب والا ډېر دي خو په دې ملکونو کښې مذهب د ریاست بنیاد نه دې، هلته یو مذهب په بل مذهب باندې غوره نه دې. هغوي د حکومت ټولې مهمې فیصلې په انساني عقل او شعور باندې حل کوي. په دې ملکونو کښې کله هم مذهب د مملکت بنیاد نه دې گرځېدلې. په مسلمان ملکونو کښې ترکی، شام، عراق او عرب امارات کښې هم کوم مذهب د ریاست بنیاد نه دې. تر دې چې اسرائیل هم.

په انساني تاریخ کښې د انساني عقل او شعور په ذریعه ډېرې فیصلې شوي دي کله چې عمر (رض) خالد بن ولید د خپلې عهدې نه لرې کړو نو دا څه د قران یا د حدیث خبره نه وه، داسې ډېرې خبرې په قران کښې

نشسته لکه چې فوج چرته ولېرلې شي، د فوځ سالار دې څوک وي ، تعداد به ئې څومره وي او د فوځي اهلکارو تنخواه به څومره وي ، د بېت المال نه به وظيفه چا چاله ورکړې کيږي- د قاضي د تقرری معياد به څومره وي- په خپله د خليفه د وخت معياد به څومره وي- د خليفه کېدو طريقه کار ، د اهلکارو اختيارات او د نوي مسلمانانو د اقليتونو د پاره انتظام ، عالمي تعلقات، د عالمي تجارت انتظامات او داسې نور د بنيادي ژوند د سهولتونو ذکر په قران کېنې په واضح توگه باندې نشته- دې خلقو خو دا دې خبرو د پاره قران نه حوالي هم ورنه کړې شوې- دا خبره هم حقيقت ده چې احاديث د خلفائے راشدین د وخت نه پس راغونډ شوي دي د خليفه منتخب کولو د پاره هر ځل د دين په ځاے دنياوي طريقه کار خپل کړې شومې دے- د نبی(ع) د وفات نه پس د ابوبکر (رض) خليفه کېدل هم دنياوي طريقه وه ، د ابوبکر نه پس د هغه و وصيت مطابق حضرت عمر(رض) خليفه کېدل ، هغه بيله خبره وه چې دې وصيت سره ډېرو اصحابو اختلاف کړې وه ، د عمر په حق کېنې د ابوبکر (رض) وصيت ، عمر (رض) چې شپږ کسان ئې مقرر کړل او ورته ئې ووييل چې په درې ورځو کېنې دننه دننه فېصله وکړئ چې څوک به خليفه وي چې پکېنې د حضرت عثمان (رض) نوم تجویز شه- د حضرت عمر(رض) د خليفه رسول لقب بدول او د امير المومنين لقب خپلول هم دنياوي طريقه وه ؛ دې نه علاوه د حضرت عمر(رض) په دور کېنې ډېرې فېصلې د عقل او شعور په بنياد شوي دي ، په يو کار کېنې د حضرت علي (رض) نه د عمر (رض) مشوره اخستل هم د عقل په بنياد وه نه چې د امام په حبثيت ، که عمر (رض) هغه امام گڼلو نو بيا خو خلافت د علي (رض) حق وه- د حضرت عمر(رض) ځوي (ابو شحامه) به جرم کېنې په دوهم ځل په کوږو وهل او د قېد کولو فېصله عقلي وه ، د مغیره بن شعبه باندې د زنا د

الزام په وخت کښې د عمر (رض) د گواهانو نه تفصیلي پوښتنې هم د عقل په بنیاد وې ، ځکه چې په قران کښې د زنا په باره کښې تشه گواهي پکار ده ، نه چې تفصیل . د حضرت عثمان (رض) په وخت کښې په ډېرو انتظامي فېصلو باندې ډېر بزرگانو او اصحابه کرامو مخالفت کړه وه او دا مخالفت ډېر خطرناک حالات ته رسېدلې وه خو د امیر په حیثیت حضرت عثمان (رض) خپلې فېصلې عملي کړې ، مخالفینو د عثمان (رض) د فېصلو د پاره د بنی (ص) فېصلې په دلیل کښې وړاندې کړې لکه د مروان په حواله ، او د اسلامي ریاست ته د نقصان رسېدو دلیل ئې هم وړاندې کړه خو حضرت عثمان (رض) دغه تحریک ته فتنه ووتیله او هېڅ قسمه زور ئې قبول نه کړه . حضرت عثمان (رض) د خلیفه عهده پرېښودو مطالبه هم قبوله نه کړه او شهادت ته ئې ملا وتړله خو دا ټولې فېصلې دیني نه بلکې د عقل فېصلې وې . داسې قسمه صورت حال بل کوم خلیفه ته نه وه پېښ شوې .

د حضرت عثمان (رض) د قاتلانو د گرفتاری او د حواله کولو کومه غوښتنه چې معاویه (رض) د حضرت علی (رض) نه کړې وه او د اختلاف په صورت کښې ئې لس زره اصحابان شهیدان شوي وو ، دغه کار نه مذهبي وو او دیني . په دې حقله زموږ ملایانو کله هم په ممبر واضحه خبره نه ده کړې ځکه چې دا دنیاوي معاملات وو او فېصلې ئې هم دنیاوي وې . موږ دغه فېصلو ته اجتهاد هم نه شو وټیله ځکه چې د هر چا خپل خپل موقف وه . دې نه علاوه د علی (رض) او حضرت عائشه (رض) تر مینځه جنگ هم مذهبي او دیني جنگ نه وه . موږ په دې کښې څه نه وایو خو زموږ ملایان وایي چې په دې کښې خبرې کول نه دي پکار حالانکې دا داسې قسمه خبرو نه قران څوک نه منع کوي . د تاریخ مطالعه او په هغې بحث یو سپکولر عمل دے چې مذهب ئې هم مخالفت نه کوي .

امير معاويه (رض) چې کله خپل ځوټ ولى عهد ټاکلو نو په هغه وخت اصحابه کرام او تابعين ژوندي وو، د مخالفت باوجود هم هغه فېصله وکړه چې يوه عقلي او سياسي فېصله وه.

ملگرو! مونږ د سپکولر ازم په دې بحث کښې ډېرې مهمې نکتې ته ورسېدو. د وحی او نبوت نه جوړه شوې معاشره چې کله د حضرت محمد (ص) د وفات نه پس ختمه شوه نو وروستو ټولې فېصلې چې کومې شوي دي چا پرې بحث ونه کړه لکه چې د اجتهاد مفهوم څه دے، د دې وجه څه ده او د اجتهاد حق چا سره دے، کومو خلقو ته د مشورې اجازت دے؟

د حضرت ابوبکر (رض) حکمراني چې کومو خلقو نه منله د دوي اعتراض په بنيادي توگه هم هغه وه چې د نبی د وفات نه پس د نبوت دروازې بندې شوې دي نو د مرکزي حکومت تصور هم ختم شو. يعنې د نبی (ص) د وفات نه پس چې کوم حکومت جوړ شه، او چا جوړ کړه، د چا ترمينځه فېصله وشوه ځکه چې په قران کښې د نبی د وارث په کوم ځای کښې ذکر نشته او نه ئې طريقه کار شته. په دغه وخت د دغه اعتراضاتو حېثيت هم دنيايي وه، نه چې ديني لهذا دا فېصله عقلي وه چې د فېصلې حق چا ته حاصل دے. دا هم علمي خبره وه چې په دې فېصله د عمل کولو طريقه کار هم عقلي وو. د ديني د خلقو ملگرتيا او د بعضې قبائيلو مخالفت هم په خپل خپل ځای عقلي وه. دا شان دې عقلي فېصلو ته وروستو ملایانو د فقه حېثيت ورکړه.

دې نه پس هم په ديني معاملاتو کښې چې کومې فېصلې شوي دي هغه هم د عقل په معيار شوي دي، عموماً په دنيايي تجربو کښې. د عقل و خرد، خانداني زور او د قبائيلو په حمايت فېصلې شوي دي.

د تاريخ مشرانو د اولنو څلورو وارو خلفا حېثيت په علمي توگه مسلم گڼلې دے او نورو اصحابه کرامو هم د دې خبرې اعتراف کړے دے خو د خلافت په وخت د علي (رض) مخالفت په دې وجه کېده چې د ده عمر کم دے يا ئې تجربه نشته خو چې کله د علي (رض) په مقابله کېنې خبره راغله نو بيا معاويه (رض) په علم او تجربه کېنې د علي (رض) نه ډېر کمزور دے وه. يزيد بن معاويه هم د امامانو نه په عمر او علم کېنې کم وه. د هغه وخت په ټاکلي معيار خو علي (رض) د خلافت نه پاتې شه ولې د يزيد په وخت کېنې دغه معيار قطعي نظرانداز کړے شه. د اجتهاد دغه تصور چې پکېنې د مخصوصې طبقې ملگرتيا شامله وه ، دا فېصلي هېڅ کله هم اسلامي نه وې بلکې سياسي او دنياوي وې.

اکثر ملایان دا خبره کوي چې مونږ د اسلام اصل بنياد يو او سلام زمونږ په وجه مضبوط دے خو دا خبره د کبر او غرور نه ډکه ده ، اسلام د کوم ملا محتاجه نه دے. داسې قسمه خلق چرته نه چرته په کوم ځاے کېنې يو ايت يا حديث کېنې د ځان د پاره اشاره يا دليل پېدا کوي چې ځان له په معاشره کېنې ځانگړے مقام پېدا کړي . دا قسمه بنيادگر په نورو مذهبونو کېنې هم شته چې د مذهب په نوم دکانداري کوي او د اولس نه په مختلفو نومونو سرمايه ترلاسه کوي. هم دې خلقو اسلام په خو خو ډلو او فرقو کېنې تقسيم کړے دے خو چې کله ئې خپل ذاتي مفاد پېدا شي نو بيا خپل مينځ کېنې ملگريتا کوي.

ملگريو! اسلام د مشورې اجازت هر چا ته ورکړے دے چې پکېنې عام اولس هم برخه اخستے شي ځکه چې د خپل قام ، وطن او ملت د پاره هر هغه سرے چې د عقل او شعور خاوند وي ، خپله رائي او تجويز وړاندې کولے شي.

ملگرو دا د سبکولر ازم اصول ، مقصد او منشا هم دا ده چې د ژوند په معاملاتو کښې دې هر یو کس د خپل عقل او دانش مطابق تجویز په تحریري یا تقریري توگه شامل کړي ، که رائي عامه ئې په حق وي او که په مخالفت کښې دغه به د تجویز په کمزورۍ یا خوبۍ دلالت کوي نه چې د سبکولر ازم په کمزورۍ یا خوبۍ ، هم په دې وجه به د انسانانو ترمینځه یو تعلق ، ربط ، ذهني هم اهنګي او ورورلي قائمه وه ."

ساحل چې انگلېنډ ته د تلو نه وړاندې کوم انسټیټیوټ جوړ کړه و هغه به ئې هم هاغه ملګري سنبالوه او دغه ادارې ډېره ترقي وکړه ، یو لومړی بلډنگ ئې ورله اخستې وه او د ښار په ښو ادارو کښې چې اوس ئې باقاعده د کالج شکل اختیار کړه وه . دلته روزلي شوي ځیني قبا لان طالب علمان د ساحل په مرسته گڼو یورپي ملکونو ته هم تلي وو . د دغه ادارې معاملات او ذمه واری چې زیاتي شوي نو ساحل سالار ته وئیل چې هغه دې ملګري سره په کار کښې کومک کوي خو د سالار بې شانه سیاسي سرګرمیو هغه دې ته جوړ نه کړه چې په دغه کار کښې دې هغوي سره لاس وکړي او نه ساحل واپس د دې د پاره دلته راتلې شه نو اداره ئې هغه ته وسپارله او خپلې ذمه واریانې ئې ترنه راغونډې کړې .

ساحل چې خپل کاروباري مسائل راغونډ کړل او تنظیم ئې فعال کړه او په خپلو پښو ئې ودروله نو یو وار بیا واپس راغلو . د راتلونو مخکښې ئې سالار ته وئیلی وو چې د یو کور اخستو د پاره چرته پراپرټي ډیلر سره خبره وکړي . ساحل چې رارسېده نو سالار د یو ښه کور بندوبست کړه وه چې د ښار په ماډل ټاون کښې یو ښائسته بنگله وه . د ساحل د رارسېدو په درېمه ورځ گلالی ، د گلالی مور او د سالار نیا د

نوي ماڊل په يو موټر کښې د بنگلې مخې ته کوزې شوې. گلالي. اول
سالار ته او بيا ساحل ته لاندي باندې وکتل بيا ئې د بنگلې په ور نظر
واچوه او خپلې پښتنې اوبسکې ئې د خپلې لويټې په پلو وچې کړې.
سالار او ساحل ئې دواړه ځان ته رانزدې کړل لکه چې گل ته ووايي چې ما
تا سره کړې لوظ پوره کړه، وگوره کنه تا ما له يو سالار راکړې وه ما
ورسره دوهم هم وپاله. تا ما ته وئيلي وو چې ته پښتنه ئې زما د امانت
خيال به ساتې، هوزه پښتنه يم ما ستا د امانت خيال وساته. هن که يقين
دې نه راضي نو دا وگوره----- ... دا سالار او دغه ساحل او په وار وار
ئې دواړه بنکل کړه د بنگلې په درشل ئې خپله پښه ورواړوله لکه چې
يوې نوې دنيا ته داخله شوې وي.

لسم ټوك

يوه ورځ سالار د كور نه په يو سياسي پروگرام كښې د گډون د پاره ووتۀ چې په لاره كښې ترهه گرو په ټاركت كېلنگ كښې سره د درېو ملگريو شهيد كړۀ ځكه چې سالار د څۀ مودې راهسې د دې خلقو د سترگو ازغۀ وه ، د تنظيم ملگريو د ساحل په مشرتابه كښې په ټوله پښتونخوا كښې مظاهري وكړې او په خپلو نعرو كښې به ئې د دې خبرې څرگندونه كوله چې مونږ د مرگ نه نه ويريږو او تر اخره پورې به د خپل وطن د خپلواكۍ د پاره ځان هرې قربانۍ ته چمتو ساتو .

د ساحل د مرگ نه پوره يوه مياشت پس د تنظيم ملگريو د سالار د مرگ د غندنې د پاره يو سيمينار راجوړ كړۀ چې پكښې د لر او بر پښتونخوا وطن ډېرو مشرانو قام پرستو برخه واخسته . دې نه علاوه په دې غونډه كښې ډاكټرانو ، وكيانو ، اديبانو ، بزگرو او طالبعلمانو گډون وكړۀ . سيمينار كښې ويناوالو د سالار په سياسي ، سماجي او ادبي ژوند باندې رڼا واچوله او ټولو په نښۀ ټكو ياد كړۀ . د دغه ناروا كار غندنه ئې په صفا ټكو كښې وكړه خو چې كله ساحل د وينا د پاره راوغوښته شۀ نو په حال كښې ناستو خلقو په ډېر درناوي هغۀ ته هركلۍ وئيل . هغۀ د خداۍ د لويې نامې نه د خپلو خبرو اغاز وكړۀ او وئيل ئې " زما گرانو ننگيالو پښتنو ، خوبندو وروڼو ، مشرانو ، همخولو او كشرانو ټول ستړي مه شئ . نن ورځ د سالار خان شهيد په ياد كښې نمانځلې كيږي خو د سالار خان سره سره زمونږ د ډېرو معلومو او نامعلومو شهيدانو د خپلواكۍ د پاره خپل ځانونه قربان كړل او زمونږ د ټولو هم مرام د ۷ چې د وطن د بنادۍ او ابادۍ د پاره د هېڅ قسمه قربانۍ نه ځان ونۀ ژغورو ،

دي نه وړاندې زما پلار گل خان سره هم دې خلقو ډېر ظلم كړې وه ، دهغه هلي خلي او قرباني د چا نه پتي نه دي ، گرانو ملگريو! د ډېرې مودې راهسې زموږ په لر او بر وطن كښې چې كوم اور بل دے نو په دې كښې د دنيا يو ملك هم زموږ د ښېگړې د پاره غږ اوچت نه كړه او نه ئې په اقوام متحده كښې كوم قرارداد وړاندې كړه خو كه هر څه وي خو موږ به د خپلو معلومو نامعلومو شهيدانو دا قرض خلاصوو. گرانو ملگريو! نن سبا جديد دور دے او د وخت نوې نوې تقاضې دي - په اوسني وخت كښې خپلواكي د هر انسان حق دے ، ملگريو! موږ ازاد وطن د خپل غريب اولس د پاره غواړو او دې د پاره ئې نه غواړو چې سبا له دې د سرمايه دارو په لاسونو كښې زموږ د وطن واك او اختيار وي ، معنی دا چې موږ د يو غلامۍ نه ځان خلاصوو نو هسې نه چې په بله غلامۍ كښې راگېر شو - نن موږ د غلامانو غلامان يو سبا به زموږ اولس د خانانو او سرمايه دارو غلام وي - نن سبا چې څوك هم د پښتون سياست چغه وهي نو د دوي گوندونه هم ميراثي دي چې پلار ئې مړ شي نو زوے به ئې د گوند مشر شي، په دې وطن كښې زموږ ژبه ، كلتور ، وسائل او تاريخ هم غلام دے او زموږ د اولس ذهنونه ئې هم غلامان كړي دي چې ډېره خطرناكه خبره ده - د دنيا كوم كتاب كښې راغلي دي چې زموږ پښتو به د دفتر ، سكول او عدالت ژبه نه وي ، موږ د دنيا د نورو ژبو نه هم انكار نه كوو ، پښتانه دې د دنيا ټولې ژبې زده كړي خو پښتو به زموږ د وطن ژبه وي او پښتو يواځې ژبه نه بلكې پښتو ځان له يو قانون هم دے - ملگريو! د ډېر مودې راسې زموږ جوماتونه ، حجرې ، بازارونه ، كارخاني ، او كورونه په زرگونو تعداد كښې په بمونو والوځولې شول چې پكښې بې شمېره بې گناه پښتانه شهيدان شول ، تر دې چې دښمن زموږ د مشرانو مقبرې هم په بمونو تباه كړي ، اخر موږ له چا سره دومره

ظلم کړې دے چې دوي ئې مونږ سره کوي په تېرو څلوېښتو کالو کېښې داسې ورځ نه ده راغلې چې په لر او بر وطن کېښې بم چاودنه نه ده شوې. هره ورځ زمونږ په وطن کېښې ماتم وي. زمونږ خوېندې مېندې ، ځوانان او ماشومان محفوظ نه دي. زمونږ بنيادي ضرورتونه دلته نه پوره کېږي ، زمونږ په لکونو افغانان شهيدان شول ، بې شمېره معذوره شول ، زمونږ خوېندې مېندې کونډې شوې او ماشومان يتيمانان شول او لا بيا هم زمونږ دښمن زمونږ شکل دنيا ته د وهشي او ترهه گر په شکل کېښې وړاندې کوي خو افسوس چې دلته زمونږ په وطن کېښې کومه بربنده لوبه روانه ده نو د اسلام په نوم روانه ده ، د پنجاب جوماتونه ، سکولونه او بازارونه ټول محفوظ دي ، زمونږ په وطن کېښې څومره بربادي وشوه خود پنجاب په هيره منډۍ کېښې يوه پتياخه هم ډز نه شوه ، دا څنگه اسلام دے ، ملگريو! زه نن ټولو سياسي گوندونو ته چې پښتانه ئې مشران دي دا وایم چې رايي منافقت به پرېږدو او په قران به قسم وخورو چې حقيقت څه دے ، د مذهب ټېکداران به په قران لاس ږدي چې زما بجلي، اوبه ، تېل ، گېس ، کوئله او نور وسائل د اسلام په رڼا کېښې زمونږ د بچو حق دے که د پنجابي د بچو ، زمونږ بچي په ډېرانونو کبار ټولوي او دوي دې پرې مزې کوي، ملگريو! زمونږ د تنظيم په منشور کېښې داسې يوه خبره هم نشته چې د اسلام د اصولو نه خلاف وي. ملگريو! افغانستان هم لکه عرب، ايران، روس ، چين ، امريکا ، هندوستان يا د دنيا نورو ملکونو په شان دا حق لري چې خپل ازاد وطن ئې وي خپل بېرغ ئې وي او خپل قانون ئې وي. دا ټول ملکونه به د افغانستان استقلال ته احترام لري ، د افغانستان په چارو کېښې به څوک هم گټې نه وهي. ملگريو! دا کوم ظلم چې مونږ سره روان دے نو په داسې حالاتو کېښې به پښتانه بغاوت نه کوي نو څه به کوي. مونږ سره د بغاوت نه بغير بله لاره نشته ، که زمونږ

په حق غوښتو کوم ملک وړانډې نو خدا ۛ دې وکړي چې سبا سحر وړان شي. ملگريو! نن وخت د سيالۍ د ۛ، دلته د هر څه حساب کيږي، زمونږ چې څومره پښتانه شهيدان شول او کوم معذوره شو او داسې چې څومره جوماتونه، بازارونه او حجرې تباه کړې شوې، د دې حساب او شمېر معلوم د ۛ، وخت به راشي چې مونږ به دښمن سره د افغانانو د وينې د يو يو څاڅکي حساب کوو. مونږ هيچا ته خپل بدل نه پرېږدو. په اوسني وخت کښې دښمن زمونږ اولس په ډېرو شکلونو کښې تقسيم کړ ۛ د ۛ، تر څو چې مونږ خپل پښتانه د شعور په لار نه وي پوهه کړي او ټول مو په يو اتفاق نه وي راغونډ کړي نو ډېر گرانه ده چې مونږ گټه تر لاسه کړو. بايد چې سياسي پارټۍ زمونږ جرنلستان او اديبان اولس کښې شعور پيدا کړي او خپل اصل دوست او دښمن ورته په گټه کړي. ملگريو! زمونږ بغاوت د خپلواکۍ سره د رواياتي نېشلزم نه، رواياتي مذهب نه، رواياتي سياست او رواياتي ادب هم د ۛ، مونږ به د نوي دور نوو تقاضو په بنياد کار کوو. نن سبا د انټرنېټ دور د ۛ او مونږ له پکار دي چې د ژوند په هر اړخ کار وکړو.

ملگريو! زمونږ په بربادۍ کښې د پنجاب سره سره سعودي عرب، چين، امريکا او ايران هم سره د نورو ملکونو شامل دي خو وخت به راشي چې د هرې خبرې ټپوس به ترې نه کوو. ملگريو! نن خوشحاله يم چې زمونږ خوښې هم سړو سره د قام د خدمت او پوهولو د پاره خپلې هلې ځلې کوي ځکه چې بنځو په سياست او په جنگ کښې ډېر لومړي کردار وي. ملگريو! که د وطن وسائل تر لاسه کړ ۛ شي نو زمونږ په وطن کښې غريبي او ناچاري نشته "

ساحل خپله وېنا په دې شعر ختمه کړه :

پښتونستان که مې په وینو ازادیري

هر یو ډز دې هم زما سینه غلبیل کا

دې نه پس یو ځوان ته دعوت ورکړم شہ چې خپل نظم ناستو خلقو ته

وراندې کړي. ځوان د مشرانو په اجازه خپل نظم واوروه :

خدایه ډبر که خطا کاریم

ستا د رحم امېدواریم

چې منونکې د احدیم

او مئین په محمدیم

زه که نېک یمه که بدیم

خو قائل دلم یلیدیم

هم ازلیم هم ابیدیم

د پښتون د مینې حدیم

زه د خپل اولس پکاریم

ستا د رحم امېدواریم

خدایه مل مې د خپل ځان کړه

او مضبوط زما ایمان کړه

ماد مینې لومۍ اسمان کړه
مار بنډتونې نر افغان کړه
زما ټول وطن ودان کړه
بنیاد اباد افغانستان کړه

ستانه کله په انکاریم
ستاد رحم امېدواریم
ما پښتون، ما مسلمان کړه
ماد لومۍ خصلت انسان کړه
زما ټول بچي نران کړه
هر مشکل زما اسان کړه
جوړ زما پښتونستان کړه
او دشمن له مې ټوفان کړه

زه په طمع د بهاریم
ستاد رحم امېدواریم

ماد ننگ په لار روان کړه

مافاتح دهر میدان کره
ماملگرے دانسان کره
ماد خپل جانان جانان کره
ماد خپل چمن باغبان کره
خلنده مې په جهان کره

ارشددې ته بې قراریم
ستادرحم امېدواریم

***

بناغلي ارشد خليل پښتو ادب كښې ځان د يو شاعر په حيثيت هغه وخت
معارفي كړه چې د "اوبسكې" په نوم ټې خپله ورومبې شعري مجموعه
چاپ كړه او اوس دا دے د يو ناول نگار په صورت كښې د خپل
"بغاوت" سره د پښتو ژبې په ډاډ پښتون اولس ته مخامخ دے. هغه ځان
ته لېونے افغان وايي او دا بغاوت ټې د دغه لېوتوب ائينه ده. دا ائينه

خومره صفا ده او خومره گرد الوده ده، دا پته د دې کتاب د لوستونه پس په اسانه لگېدې شي خو تر کومه چې په ادب کښې د سنجيدگۍ تعلق دے نو د بناغلي ارشد خليل همخولي ليکوال لا د خپلو قلبي وارداتو د حصار نه نه دي راوتي او دے د خوانۍ په دې ډگر هم د خپل قام غم خوري - اوس د قام خوښه ده چې د ده دې زيار ته په کوم نظر گوري - بغاوت د بناغلي ارشد خليل ورومې ناول دے ، د تجربې ، مطالعې او مشاهدې حسي ادارک او صلاحيت ئې لا زياتې ودې ته چمتو ښکاري چې په راتلونکي وخت کښې د يو ښه اديب په توگه د پښتو ادب په اسمان لکه د يو ځلنده ستوري ئې ځل يقيني دے - مونږ ورته په طمع يو -

سلېمان کامل

مردان

۴م اکتوبر ۲۰۱۲ء

ساعلي ارشد خليل پستو ادب کسي خان ۽ پو شاعر په
 حبشيت هغه وخت معارفي کړا چې د "اوسکي" په نوم نې خپله
 ورومې شعري مجموعه چاپ کړه او اوس دا دے د يو ناول
 نگار په صورت کسي د خپل "بغاوت" سره د پستو ژبي په ډاډ
 پستون اولس ته مخامخ دے . هغه خان نه ليوڼې افغان وایي او
 دا بغاوت نې د دغه ليوڼو اتنه ده . دا اتنه څومره صفادو او
 څومره گرد الوده ده . دا پته د دي کثات د لوستو نه پس به اسانه
 لگيدے شي خو تر کومه چې په ادب کسي د سنجيدگي تعلق
 دے نو د ساعلي ارشد خليل همخولي لنگوال لاډا خپلو قلبي
 وارداتو د حصار نه نه دي راوتې او دے د خواښ په دي ډگر هم
 د خپل قام غم جوړي . اوس د قام حوشه ده چې دا ډي ريتار ته
 په کوم نظر گوري . بغاوت د ساعلي ارشد خليل ورومې ناول
 دے . د تحريي او مشاهدې حسې اولزان او
 صلاحيت نې لارېتې ودي نه چمتو سکاري چې په راتلونکي
 وخت کسي د پوسه ادب په توگه د پستو ادب په اسمان لکه د
 يو ځلنده ستوري نې ځل يقيني دے . مونږ ورته په طمع يو .

سليمان اکاڼل

مردان

۴م اکتوبر ۱۴۰۰م

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**